

Economisch-Statistische Berichten

CIHAN

★

Mr A. J. M. Weebers

Exportcrediet-tournoi in Europa

★

Dr H. P. W. van Ravestijn

Het herstel van de watersnoodschade

★

Drs E. Heyerick

De leerplichtverlenging in België

★

Drs J. C. Brezet

Een nieuwe phase in de actieve
geldmarktpolitiek

★

C. Vermey

De wereldscheepsbouw in 1953

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

39e JAARGANG

No 1916

WOENSDAG 24 FEBRUARI 1954

Vacatures

Organisatie op economisch commercieel terrein in Nederland vraagt als leider van haar kantoor te Djakarta:

Meester in de rechten of economisch doctorandus,

of persoon met gelijkwaardige opleiding, leeftijd liefst tussen 35 en 45 jaar, bij voorkeur met enige Indonesische ervaring, speciaal op het gebied van cultures.

Brieven met uitvoerige gegevens en opgave van referenties onder lett. Z.Z.b. aan Nijgh & van Ditmar, Amsterdam.

R. MEES & ZONEN

A° 1720

BANKIERS & ASSURANTIEMAKELAARS

ROTTERDAM

AMSTERDAM - 's-GRAVENHAGE
DELFT - SCHIEDAM - VLAARDINGEN

De KONINKLIJKE NEDERLANDSE ZUIVELBOND F.N.Z.

roept sollicitanten op voor de betrekking van

Algemeen Secretaris

Vereist wordt een academische opleiding, terwijl kennis van het landbouw- resp. zuivelorganisatieleven tot aanbeveling strekt.

Sollicitatiebrieven met volledige inlichtingen omtrent afkomst en levensloop vóór 15 Maart a.s. onder motto „algemeen secretaris” aan het Bestuur van de F.N.Z., Van de Spiegelstraat 16, Den Haag.

Beslist geen persoonlijk bezoek dan na uitnodiging daartoe.

★

**Koninklijke
Nederlandsche
Boekdrukkerij**

H. A. M. ROELANTS

SCHIEDAM

★

N.V. GAZELLE RIJWIELFABRIEK

v/h **Årentsen & Kölling**,
gevestigd te Dieren.

UITGIFTE van

400 aandelen, elk groot f 1000.- nominaal, aan toonder, voor de helft delende in de resultaten van het boekjaar 1953/1954 en ten volle delende in de resultaten van de volgende boekjaren.

Ondergetekende bericht, dat zij de inschrijving op bovenvermelde aandelen, uitsluitend voor houders van aandelen, openstelt op

DINSDAG, 2 MAART 1954

van des voormiddags 9 uur tot des namiddags 4 uur

TOT DE KOERS VAN 100 pCt.

ten kantore van

DE TWENTSCHE BANK N.V.

te Amsterdam, Rotterdam en 's-Gravenhage,

op de voorwaarden van het prospectus d.d. 22 Febr. 1954. Prospectussen en inschrijvingsformulieren zijn bij de kantoren van inschrijving verkrijgbaar.

DE TWENTSCHE BANK N.V.

AMSTERDAM, 22 Februari 1954.

ECONOMISCH- STATISTISCHE BERICHTEN

Uitgave van het Nederlandsch Economisch Instituut

Adres voor Nederland: *Pieter de Hoochweg 120, Rotterdam-W.*
Telefoon 38040. Giro 8408.

Bankiers: *R. Mees en Zoonen, Rotterdam.*

Redactie-adres voor België: *Dr J. Geluck, Zwijnaardse Steenweg 357, Gent.*

Abonnementen: *Pieter de Hoochweg 120, Rotterdam-W.*

Abonnementsprijs, franco per post, voor Nederland en de Uniegebieden en Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f 26,—, overige landen f 28,— per jaar. Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van het kalenderjaar.

Losse nummers 75 cts.

Aangetekende stukken in Nederland aan het Bijkantoor Westzeedijk, Rotterdam-W.

Advertenties. *Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de Koninklijke Nederlandsche Boekdrukkerij H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Telefoon 69300, toestel 1 of 3).*

Advertentie-tarief f 0,30 per mm. Contract-tarieven op aanvraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten” f 0,60 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt zich het recht voor om advertenties zonder opgaaf van redenen te weigeren.

COMMISSIE VAN REDACTIE: Ch. Glasz; H. W. Lambers; J. Tinbergen; F. de Vries; C. van den Berg (secretaris). Redacteur-Secretaris: A. de Wit. Assistent-redacteur: J. H. Zoon.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË: F. Collin; J. E. Mertens; J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. Vlerick.

CIHAN

Het Centraal Instituut ter Bevordering van de Buitenlandse Handel (CIHAN) werd in 1946 opgericht op initiatief van de Voorzitters der (toenmalige) Kamers van Koophandel en Fabrieken voor Noord- en Zuid-Holland (Amsterdam en Rotterdam), de Voorzitter der Nederlandse Kamer van Koophandel voor Amerika en de Economische Voorlichtingsdienst.

Het Instituut kreeg de vorm van een Stichting, en hoewel het nauw met de Overheid, i.c. de Economische Voorlichtingsdienst, samenwerkt, temeer daar het bij zijn oprichting een deel van de taak van deze Dienst, nl. de commerciële adressenverstrekking, kreeg overgedragen, is het een particulier lichaam.

Het Instituut kent geen leden, maar vraagt aan Nederlandse firma's een matige vergoeding voor zijn werkzaamheden, terwijl het naast deze inkomsten een subsidie van de Overheid geniet.

Het doel van het CIHAN, zoals ook reeds in de naam tot uitdrukking komt, is de bevordering van de Nederlandse buitenlandse handel met alle daartoe ten dienste staande middelen.

Het Instituut heeft daartoe zijn werkzaamheden gesplitst in drie delen, nl.:

1. handelsbemiddeling en adressenverstrekking;
2. marktexploratie;
3. buitenlandse jaarbeurzen.

Ad 1. Handelsbemiddeling en adressenverstrekking.

Het werk van deze afdeling omvat het verstrekken van adressen van binnen- en buitenlandse fabrikanten, im- en exporteurs, agenten en vertegenwoordigers, alsmede het verstrekken van algemene inlichtingen inzake exportmogelijkheden. Hiertoe wordt een uitgebreid adressensysteem aangehouden, dat doorlopend op juistheid en betrouwbaarheid wordt gecontroleerd.

Inlichtingen aan buitenlandse firma's worden gratis verstrekt, Nederlandse bedrijven betalen een matige vergoeding naar rato van verrichte werkzaamheden.

Op aanvraag worden marktonderzoekingen en marktanalyses verricht ten behoeve van Nederlandse ondernemingen. De betrokken rapporten worden samengesteld uit hier te lande aanwezige gegevens, zo nodig aangevuld met uit het buitenland verkregen bijzonderheden.

Ad 2. Marktexploratie.

Het Instituut organiseert verder marktexploratiereizen, teneinde door marktonderzoek ter plaatse die Neder-

landse firma's behulpzaam te zijn bij het voorbereiden of uitbreiden van hun export, die daartoe niet zelf in de gelegenheid zijn.

Deze reizen worden gemaakt door medewerkers, wier taak is het opsporen van handelsmogelijkheden en het leggen van contacten voor hun Nederlandse opdrachtgevers. Zij bereiden reeds vrijwel alle werelddelen en door hun ervaring hebben zij voor menige deelnemer bevredigende resultaten weten te bereiken.

Uitsluitend de directe kosten, aan deze reizen verbonden, worden door opdrachtgevers gedragen.

Voor 1954 staan reizen op het programma naar Spanje, Portugal, Cuba, Dominicaanse Republiek, Puerto Rico, Columbia, Peru, Uruguay, Argentinië, Zuid-Slavië, Cyprus, Griekenland, Israel, Libanon, Syrië, Irak, Egypte, Perzische Golfgebied, Saoedi-Arabië, Iran, India, Pakistan, Ceylon en Canada.

Ad 3. Buitenlandse jaarbeurzen.

Als waardevol middel tot het leggen van contacten, het invoeren van een nieuw artikel, en het stimuleren van de afzet van een reeds ingevoerd artikel, is exposeren op buitenlandse jaarbeurzen genoegzaam bekend.

Sinds zijn oprichting organiseert en verzorgt het CIHAN gezamenlijke inzendingen van Nederlandse firma's op internationale jaarbeurzen. Het ontlast de Nederlandse exposant op die wijze van alle moeiten en lasten, aan een individuele deelneming in het buitenland verbonden.

Uiteraard komen voor collectieve inzendingen vooral in aanmerking die jaarbeurzen, waar deelneming in de branches onmogelijk dan wel minder gewenst is. Met name zal dit het geval zijn op jaarbeurzen in veraf gelegen landen.

In het jaarlijkse jaarbeursprogramma van het Instituut wordt een aantal internationale jaarbeurzen vermeld, waaraan deelneming in collectief verband mogelijk en aanbevelenswaardig is. Het Instituut is op deze jaarbeurzen het Nederlandse bedrijfsleven van dienst met het verzorgen van zijn deelneming in collectief verband.

Het CIHAN verzorgde tot dusver ruim 60 inzendingen in het buitenland voor 1.732 Nederlandse deelnemers. Voor 1954 omvat het programma 13 jaarbeurzen, nl. te Londen, Frankfurt a/Main (2x), Keulen, Wenen, Bern, Toronto (2x), Izmir, Stockholm, Damascus, Zagreb en Berlijn.

's-Gravenhage.

M. C. VOORN.

INHOUD

	Blz.		Blz.
CIHAN, door M. C. Voorn	143	Volkshuisvesting: Onderzoek naar woonstijl en woonwensen, bespr. door B. van Veen	156
Exportcrediet-tournoi in Europa, door Mr A. J. M. Weebers	145	Aantekening:	
Het herstel van de watersnoodschade, door Dr H. P. W. van Ravestijn	147	De Belgische steenkolenmijnen	156
Enkele economische aspecten van de leerplichtverlenging in België, door Drs E. Heyerick ...	149	Mededelingen voor economen	157
Een nieuwe fase in de actieve geldmarktpolitiek, door Drs J. C. Brezet	151	Geld- en kapitaalmarkt, door Drs J. C. Brezet ...	157
De wereldscheepsbouw in 1953, door C. Vermey	154	De Belgische geld- en kapitaalmarkt in Januari 1954, door Dr L. Delmotte	158
Boekbespreking:		Statistieken:	
Centrale Directie van de Wederopbouw en de		Bankstaten	159
		Recente economische publicaties	160

DE ARTIKELLEN VAN DEZE WEEK

Mr A. J. M. WEEBERS, Exportcrediet-tournoi in Europa.

Schrijver geeft allereerst een overzicht van de wijze waarop de exportcredietverzekeringen in verschillende Westeuropese landen zijn geregeld. Vervolgens geeft schrijver een uiteenzetting over exportcredieten van staat tot staat. Exportcredietverzekering en credieten van staat tot staat kunnen gezien worden als bij uitstek geschikte middelen tot stimulering van de export. De gevaren van deze systemen zijn zeker zo groot als die verbonden aan directe exportsubsidies, zoals concurrentie op dit gebied tussen de landen. De pogingen om te komen tot een voorlopige stop en een toekomstige afbraak van directe exportsubsidies zullen moeten worden gecombineerd met pogingen om op dit gebied te komen tot internationale coördinatie.

Dr H. P. W. VAN RAVESTIJN, Het herstel van de watersnoodschade.

Schrijver geeft een confrontatie van de normen, zoals deze door Prof. Koopmans in „E.-S.B.” van 4 Maart 1953 werden geformuleerd, en de werkelijke gang van zaken t.a.v. het herstel van de watersnoodschade, zoals deze zich thans schijnt af te tekenen. Schrijver verschaft enige globale gegevens omtrent de toename van de productie in de industrie en van het verbruik; deze geven de indruk dat zo niet al de gehele schade, dan toch een zeer belangrijk deel er van is opgevangen door de productiestijging. De nodige beperking van de investeringen buiten het rampgebied heeft plaats gevonden, doch vooral door factoren die niet direct verband houden met de nationale ramp. De middelen ter financiering van de rampschade zijn op vrij ruime schaal ter beschikking gekomen, zonder dat de noodzakelijkheid bestond daartoe min of meer inflatoire methoden toe te passen.

Drs E. HEYERICK, Enkele economische aspecten van de leerplichtverlenging in België.

De Belgische Minister van Openbaar Onderwijs heeft onlangs twee wetsontwerpen ingediend, het eerste betreffende de verlenging van de leerplicht tot 15 jaar, het tweede nopens de instelling van een nieuwe onderwijsvorm, het zgn. voortgezet onderwijs. Schrijver meent te mogen veronderstellen, dat deze wetsontwerpen, behoudens enkele detailwijzigingen, zonder moeilijkheden zullen worden goedgekeurd. In het geval de schoolplicht op 15 jaar wordt gebracht, zal volgens schrijver het aantal arbeidskrachten met circa 27.000 verminderen. Voor zover het leerplan in de diverse onderwijsvormen wordt aangepast aan de eisen van de opleiding der arbeidskrachten bestemd voor de nijverheid, de ambachten en de handel zal de verlenging van de schoolplicht tot 15 jaar z.i. een gunstige invloed hebben op de economische ontwikkeling van België.

Drs J. C. BREZET, Een nieuwe fase in de actieve geldmarktpolitiek.

In dit artikel worden de nieuwe maatregelen, welke op 20 Februari 1954 werden aangekondigd, allereerst geplaatst tegen de achtergrond van de geldmarktsituatie, zoals deze zich hier te lande na de oorlog heeft ontwikkeld. Vervolgens worden zij nader bezien. Geconcludeerd wordt, dat met de getroffen regeling in belangrijke mate aan de wensen der monetaire autoriteiten is voldaan, zonder dat de Overheid hiervoor op ander terrein (dus bijv. t.a.v. de hoogte van rentevergoedingen)

grote concessies heeft moeten doen. Op grond van de machtsverhoudingen was overigens moeilijk anders te verwachten geweest. De actieve geldmarktpolitiek, die de laatste jaren werd gevolgd, zal er bovendien verder toe hebben bijgedragen, de positie der monetaire autoriteiten in dit opzicht nog aanzienlijk te versterken. Ook de „timing” lijkt door hen gunstig gekozen.

C. VERMEY, De wereldscheepsbouw in 1953.

Het afgelopen jaar was voor de scheepsbouw stellig niet onbevredigend. Op 1 Januari jl. waren in de verschillende landen, met uitzondering van China, Polen en de U.S.S.R., in totaal 1.136 schepen (waarvan 305 tankschepen) in aanbouw. De belangrijkste landen zijn resp. Engeland, Duitsland, de Verenigde Staten en Nederland. De reders vertonen thans weinig neiging over te gaan tot het plaatsen van nieuwe opdrachten. De omvang der wereldkoopvaardijvloot is ruimschoots voldoende voor de behoeften van de huidige wereldhandel. Toekomstige bouwopdrachten zullen dan ook voornamelijk de vervanging van oude, niet langer efficiënte schepen beogen. Deze vervanging op enigszins grote schaal zal slechts mogelijk zijn indien de bedrijfsoverschotten, na aftrek van de in de meeste landen zwaar drukkende belastingen, de hiertoe benodigde middelen verschaffen.

— SOMMAIRE —

Mr A. J. M. WEEBERS, La rivalité en matière de crédits à l'exportation en Europe.

L'auteur passe tout d'abord en revue les diverses formes d'assurance contre les risques commerciaux et politiques à l'exportation, et les crédits entre états. Il s'attache ensuite à démontrer la nécessité d'une coordination dans ce domaine.

Dr H. P. W. VAN RAVESTIJN, La réparation des dégâts provoqués par la disette d'eau.

L'auteur examine la manière suivant laquelle les dégâts provoqués par la disette d'eau aux Pays-Bas ont pu être réparés.

Drs E. HEYERICK, Quelques incidences économiques de la prolongation de l'instruction obligatoire en Belgique.

Le Ministre belge de l'Instruction publique a déposé récemment deux projets de loi, le 1er relatif à la prolongation de l'obligation scolaire jusqu'à l'âge de 15 ans, le second concernant l'institution d'une nouvelle forme d'enseignement à savoir l'enseignement avancé. La prolongation de la durée de l'instruction obligatoire aura, suivant l'auteur, une influence favorable sur le développement économique de la Belgique.

Drs J. C. BREZET, Une nouvelle phase de la politique monétaire active.

Les mesures relatives au marché monétaire néerlandais, publiés le 20 crt, sont examinées tout d'abord dans cet article, dans le cadre de la situation du marché monétaire, tel qu'il s'est développé aux Pays-Bas après la guerre. L'auteur étudie ensuite ces mesures d'une manière plus détaillée.

C. VERMEY, La construction navale dans le monde en 1953.

L'auteur arrive à la conclusion que l'année écoulée n'a été défavorable pour la construction navale.

Exportcrediet-tournoi in Europa

Inleiding.

Het besluit in October 1953 genomen door de „Conseil des Fédérations Industrielles d'Europe”, het inter-Europese contactorgaan van werkgeversorganisaties, om te komen tot een wapenstilstand bij de verlening van nationale exportfaciliteiten belicht duidelijk de keerzijde van de medaille van de in alle Europese landen heersende „exportdrive”.

Vooraf de „Federation of British Industries” heeft het bezwaar van kunstmatige exportbevordering op nuchtere wijze geformuleerd: directe exportsubsidies, belastingfaciliteiten, e.d. betekenen een concurrentiestrijd ten laste van het overheidsbudget, waaraan geen enkel land zich zal kunnen onttrekken. De door de ene regering gegeven faciliteiten zullen een andere regering immers noodzaken dezelfde of verdergaande faciliteiten te geven. Deze wedstrijd in exportfaciliteiten zal eindeloos lang kunnen duren en zal de industrie in toenemende mate in de gevaarlijke positie brengen dat zij slechts dank zij overheidsmaatregelen zal kunnen exporteren.

De door de industriële bepleite wapenstilstand heeft geen betrekking op algemene maatregelen tot beheersing van het loon- en prijspeil, restituties bij export van in het binnenland op de productie of verkoop drukkende belastingen als accijnzen, omzetbelasting e.d., devaluaties of exportcredietgaranties. Wel beoogde men een voorlopig halt toe te roepen aan bijzondere maatregelen als directe exportsubsidies, speciale belastingfaciliteiten e.d.

Het lijkt echter nuttig, in verband met de ontwikkeling welke in Europa valt te constateren op het gebied van de veelal door de overheid verstrekte exportcredietgaranties, en ook van bijzondere exportcredieten van overheidswege, aan deze beide facetten van exportstimulering enige aandacht te schenken.

Een vergelijking in vogelvlucht van de in verschillende Europese landen veelal reeds van voor de oorlog geldende vormen van exportcredietgarantie en van de daarbij geldende voorwaarden toont reeds aan, dat ook op dit gebied een „concurrentie” gaande is, welke de mogelijkheid in zich draagt even gevaarlijke vormen aan te nemen als die van de bijzondere exportsubsidies.

Vooraf zij gezegd, dat men bij het verzekeren van exportrisico's een onderscheid pleegt te maken tussen commerciële risico's, bijv. insolventie van de debiteur, en politieke risico's, bijv. oorlog, revolutie of uitblijven van transfer door deviezenmaatregelen of gebrek aan deviezen in het importerende land.

Exportcredietverzekeringen in verschillende landen.

In België worden commerciële risico's bij de particuliere „Compagnie Belge d'Assurance Crédit” ondergebracht, terwijl politieke risico's bij het voor de Staat opererende „Office National du Ducroire” kunnen worden gedekt.

Bij de „Compagnie Belge d'Assurance Crédit” loopt de verzekeringnemer voor 25 pCt eigen risico. Bij de staatspolissen zijn drie groepen te onderscheiden, nl. politieke risico's, waarbij de exporteur 15 pCt eigen risico neemt, transferrisico met 20 pCt eigen risico en fabricatierisico, eveneens met 20 pCt eigen risico.

De premie bedraagt gemiddeld bij kortlopende contracten, goedgemengde risico's en onder gunstige voorwaarden, van minder dan $\frac{1}{3}$ pCt tot $\frac{1}{4}$ pCt. Voor

langlopende contracten betaalt men tot 5 pCt premie.

Het „Office National du Ducroire” verzekert sinds 1949 ook transitotransacties en koersrisico's zo de transactie niet in Belgische francs kan worden gesloten. De laatsten echter tot een maximum van 20 pCt.

In Frankrijk gold tot 1949 het Belgische systeem. De particuliere „Société Française d'Assurance pour favoriser le Crédit” dekte commerciële risico's; sinds 1936 dekte de Staat politieke exportrisico's indien de transactie in het belang van de Franse economie werd geacht. De exporteur droeg bij beide verzekeringen 40 pCt eigen risico en betaalde tussen $\frac{3}{4}$ pCt en $1\frac{1}{2}$ pCt premie.

Na 1949 dekte de „Compagnie Française d'Assurance pour le Commerce Extérieur”, een naamloze vennootschap waarin de Staat voor 70 pCt participeert, alle commerciële en politieke exportrisico's. De commerciële risico's draagt de C.F.A.C.E. zelf, optredende dus als particuliere verzekeringmaatschappij, de andere risico's dekt de Staat, waarbij de C.F.A.C.E. dus alleen als intermediair optreedt. De exporteur draagt zelf 20 pCt tot 35 pCt commercieel risico, en 20 pCt van de andere risico's.

Bij kortlopende contracten, goedgemengde risico's en bij gunstige betalingsvoorwaarden bedraagt de premie van een globaalpolis (die alle exporten naar verschillende landen binnen een bepaalde periode dekt) minder dan $\frac{1}{2}$ pCt. Bij langlopende exportcontracten liggen de premies tussen $\frac{1}{2}$ en 4 pCt.

Bijzondere verzekeringen kan men in Frankrijk bij de Staat sluiten in verband met de stimulering van de export naar dollargebieden. Dit zijn o.a. verzekeringen tegen verliezen bij marktonderzoek, kosten van reclamecampagnes en van het stichten van depôts. Bovendien kan men zich decken tegen prijsfluctuaties bij contracten die betaling in dollars stipuleren en die een vaste prijs noemen van de te leveren goederen.

In Engeland treedt als verzekeraar van exportrisico's op het „Export Credits Guarantee Department”, een zelfstandig onderdeel van de „Board of Trade”. Dekking is mogelijk van commerciële en politieke risico's, w.o. ook gerekend worden niet-verlenging of intrekking van de exportvergunning, onkosten voortvloeiend uit onvoorziene wijziging van de plaats van bestemming van de goederen, uit noodzakelijke transportomwegen, en andere verliezen welke hun oorzaak buiten Engeland vinden en waartegenover de exporteur hulpeloos staat. Risico's welke normaliter door een particuliere verzekeringmaatschappij worden gedekt, verliezen ten gevolge van koerswijzigingen, ten gevolge van gebeurtenissen in Engeland (behalve bij intrekking of niet-verlenging van de exportvergunning), of welke voorkomen hadden kunnen worden door de exporteur, worden niet gedekt. In het algemeen wordt geëist dat alle exporttransacties van de verzekeringnemer worden verzekerd.

Men kan o.a. verzekeren op een „contract policy”, welke de risico's dekt sinds het afsluiten van de transactie, waaronder dus het fabricagerisico en op een „shipment policy”, welke de risico's dekt van af het moment van verzending. De exporteur loopt voor 15 pCt eigen commercieel risico en voor 10 pCt eigen politiek risico. De premie ligt, ook weer bij goedgemengde risico's, onder 1 pCt. Voor langlopende exportcontracten (3 tot 5 jaar) liggen de premies naar gelang de looptijd tussen 1 pCt en 4 pCt. Bijzondere polissen in verband met de

exportdrive naar dollargebieden zijn: de markt-„research policy” (ter dekking van de helft van kosten van marktanalyse, zo deze niet binnen 3 jaar uit de winst kunnen worden gedekt; premie 2-5 pCt), de „Products Test Policy” (soortgelijke verzekering als markt-„research policy”, doch hier voor kosten van ontsluiting van een dollarmarkt; premie 1-3 pCt) en de „Advertising and Promotional Expenses Policy” (als de beide voorgaande polissen, voor kosten van afzetvergroting; premie 1-3 pCt). Bij de „Joint Venture Policy” wordt de helft van een in een periode van 4 jaar ontstaan verlies ten gevolge van kosten van marktanalyse, reclame, etc. gedragen door de E.C.G.D. Een eventuele winst is geheel voor de exporteur.

In Duitsland treden twee particuliere verzekering-maatschappijen als gevolmachtigde van de Staat op voor het afsluiten van exportcredietverzekeringen. De „Revisions- und Treuhand A.G.” verzekert transacties met buitenlandse officiële of semi-officiële instanties, de „Hermes Kredit Versicherung A.G.” verzekert transacties met buitenlandse privé personen of particuliere firma's. De exporteur draagt bij verzekering van commerciële risico's voor 25 pCt en bij verzekering van politieke risico's voor 15 pCt eigen risico. De premies liggen tussen $1\frac{1}{2}$ en 2 pCt.

In Nederland verzekert de „Nederlandsche Credietverzekering Maatschappij N.V.”, als intermediair voor de Staat, commerciële en politieke risico's tezamen op hetzij speciale- (voor een of meer transacties geldende), hetzij omzetpolissen (die de gehele omzet omvatten). De verzekeringnemer loopt 10 pCt tot 25 pCt eigen risico, en betaalt voor kortlopende credieten tussen $\frac{1}{2}$ pCt en $1\frac{1}{4}$ pCt premie. Voor credieten op langere termijn lopen de premies zeer uiteen en liggen aanzienlijk hoger. De N.C.M. kent eveneens polissen voor verzekering van het fabricatierisico, en voor credietverzekering bij compensatie-, reciprociteits-, transitio-, driehoeks- en veredelingsstransacties, waardoor de bijzondere positie van Nederland als handelsland ook in deze vorm van verzekering haar erkenning heeft gevonden.

Het verband en de wisselwerking tussen de nationale systemen van exportcredietverzekering en van directe exportbevorderende maatregelen blijkt reeds uit het hier gegeven resumé. Het Duitse systeem van exportcredietverzekering kan moeilijk zeer verregaand worden genoemd. Het is echter in Duitsland in het geheel niet nodig via de exportcredietverzekering aan de industrie exportstimulansen toe te dienen. De directe exportbevorderende maatregelen in Duitsland zijn daarvoor geheel toereikend gebleken.

Engeland, dat practisch geen directe exportsubsidies kent, heeft echter een exportcredietverzekeringsysteem ontwikkeld, dat zeer ver gaat en vele soorten van risico's tegen gemakkelijke voorwaarden dekt. Vooral de Engelse verzekeringen bij export naar dollarlanden dragen sterk het element van exportsubsidie in zich. Het lijkt wel verklaarbaar, dat het in de aanvang van dit artikel geciteerde besluit van de „Conseil des Fédérations Industrielles d'Europe” is genomen op initiatief van de „Federation of British Industries”. Het niet verder uitbouwen en op de duur wegvallen van de, in Engeland niet bekende, directe exportsubsidies met integrale handhaving van de nationale, in Engeland zeer ontwikkelde, systemen van exportcredietverzekering zou de Britse exportbelangen allerminst schaden.

Daar staat tegenover dat, zoals het denkbaar is dat

men in Engeland zal overgaan tot het invoeren van directe exportsubsidies, andere Europese landen het Engelse systeem van exportcredietverzekering kunnen overnemen. Dat deze mogelijkheid niet denkbeeldig is blijkt wel uit de snelheid waarmee men in Frankrijk het afsluiten van verzekeringen overeenkomstig de Engelse dollar-exportpolissen mogelijk heeft gemaakt. Ook op dit gebied kan dus sprake zijn van een „wedstrijd” tussen de Europese nationale regeringen in exportbevorderende maatregelen. Te vrezen zal zelfs zijn dat, naarmate overeenstemming wordt bereikt omtrent het afschaffen van directe maatregelen ter bevordering van de export, de nationale maatschappijen die zich bezighouden met het verzekeren van exporttransacties steeds drastischer el-kander zullen overbieden bij het geven van aantrekkelijker voorwaarden op polissen die steeds meer risico's zullen dekken. Uiteraard zal dit spel zich afspelen op het terrein van de dekking van politieke risico's, en wel vooral bij export naar landen, wier valuta voor de nationale economie van het exporterende land aantrekkelijk is. Bij het verzekeren van commerciële risico's, immers, heeft men te maken met veel gemakkelijker te meten factoren, waardoor men zich moeilijk zal kunnen onttrekken aan de rekenkundige techniek van het verzekeringsvak. De voorwaarden voor het verzekeren van commerciële risico's, zo zij al gescheiden van de politieke risico's kunnen worden gedekt, zullen dan ook nationaal veel minder kunnen verschillen dan die voor het verzekeren van laatstgenoemde.

Exportcredieten van staat tot staat.

Een andere en ernstiger vorm van concurrentie in exportstimulansen doet zich voor bij het verlenen van credieten van staat tot staat. Een frappant staaltje valt te bewonderen in het in November jl. door Duitsland aan Griekenland gegeven crediet ad DM. 200 mln met een looptijd van 8 jaar. Dit crediet werd verleend nadat de Griekse Minister Markezinis een tournee door Europa had gemaakt, waarbij hij de gelegenheid heeft gehad de credietaanbiedingen van verschillende regeringen met elkander te vergelijken. Het Duitse aanbod is kennelijk het beste gebleken. „The Economist” van 19 December jl. bericht, dat de Duitse banken een scherp protest over dit crediet hebben gedeponneerd bij de ministeries in Bonn, welke zich met de buitenlandse handel bezighouden. „The Economist” zegt hiervan: „They (de banken) warn them (de ministeries) not to conclude or discuss without the knowledge of the banks agreements that involve the long-term financing of exports. They point out that in future the bank's resources must not be committed in this way” en besluit als volgt: „Nobody but the Communists would benefit if German industry were to land itself one day in an economic Stalingrad, because its leaders were too anxious to export to under-developed countries, and believed that courage and will-power alone were enough for the purpose”.

Blijkbaar zijn de Duitse banken van mening, dat door de hitte van het gevecht een behoorlijke afweging van de belangen van de Duitse export, verbonden aan het verlenen van een dergelijke lening, tegenover de daaraan inherente risico's niet voldoende heeft plaats gevonden. De moeite welke een regering zich getroost om de export te steunen wordt kennelijk niet door iedereen in dezelfde mate geapprecieerd! Overigens zullen andere landen uit het gebeurde wel een lesje blijken te hebben geleerd en bij het voeren van onderhandelingen over het geven van credieten o.a. rekening houden met de voorwaarden

welke door Duitsland aan Griekenland zijn toegestaan.

Recente, nog onvolledige, gegevens melden, dat Frankrijk er nu in is geslaagd een crediet ad. Fr. frs 20 mrd te verlenen aan Turkije met een looptijd van 7 jaar. Zo zal nu eens het ene dan weer het andere land erin slagen de eerste prijs in deze opmerkelijke wedstrijd te behalen. Men moet daarbij vaststellen, dat gevreesd kan worden voor een ontwikkeling op het terrein van de verlening van exportcredieten, daar waar de mogelijkheden van de exportcredietverzekeringen niet toereikend zijn, welke zal gaan in de richting van een tegen elkander opbieden door de betrokken regeringen met steeds grotere credieten tegen steeds gunstiger voorwaarden voor steeds langere termijnen.

Gezien de uiterst belangrijke factor welke het credietelement in het handelsverkeer met het buitenland vormt naast prijs- en kwaliteitselement kan in het voeren door de verschillende regeringen van de boven geschetste politiek, zowel op het gebied van de exportcredietverzekering als op dat van exportcredieten van staat tot staat, weliswaar een bij uitstek geschikt middel tot stimulering van de export worden gezien, doch moet tevens worden erkend dat de gevaren, aan deze systemen verbonden, zeker zo groot zijn als die verbonden aan directe exportsubsidies.

Met name de positie van een politiek en financieel relatief minder krachtig land als Nederland lijkt bij een zonder reglement en zonder scheidsrechter gevoerd tournoi in het verlenen van exportcredieten of exportcredietgaranties weinig aantrekkelijk.

De zozeer te waarden pogingen om te komen tot een voorlopige stop en een toekomstige afbraak van directe exportsubsidies zullen moeten worden gecompliceerd met pogingen om tot bovenbedoeld tournoireglement te komen. De vraag lijkt daarom gewettigd of ten gevolge op het reeds geciteerde initiatief van de „Conseil des Fédérations Industrielles d'Europe” ge-

tracht zou kunnen worden tot een coördinatie te komen van het verlenen van exportcredieten en van exportcredietverzekeringen, althans in Europees verband. Gedacht kan hierbij worden aan een voorlopig internationaal geprojecteerd contactorgaan, dat aanbevelingen formuleert voor de deelnemende regeringen wat betreft de grenzen tot waar de nationale exportcredietverzekeringmaatschappijen kunnen gaan bij het verzekeren van politieke exportrisico's en de uiterste voorwaarden waaronder men deze verzekeringen kan afsluiten.

Wat de exportcredieten van staat tot staat betreft ware te denken aan vorming van een Europees credietfonds, ongeveer in de geest van het Petsche-plan van Juli 1950. Dit fonds zou coördinerend kunnen optreden door de credietaanbiedingen van de verschillende landen te bundelen en te voorkomen, dat de afzonderlijke regeringen tegen elkander worden uitgespeeld. Door de fondsadministratie zal verder het aandeel van ieder deelnemend land in de export, voortvloeiend uit het verleende crediet, moeten worden bepaald aan de hand van het aandeel dat elk land in het crediet heeft genomen. Ook een fonds dat zelfstandig credieten verleent en over de credietvoorwaarden onderhandelt, en dus een Hoge Autoriteit voor credietverlening vormt, ware denkbaar. Een zodanige structuur verdient echter niet de voorkeur, omdat het antwoord op de vraag of crediet verleend zal worden allereerst gegeven zal moeten worden door de nationale regeringen in verband met de nationale financiële politiek.

Men kan zich vele mogelijkheden voorstellen om tot een coördinatie als hier bepleit te geraken. Voorop sta echter, dat men de noodzaak om tot coördinatie te komen erkent als een middel om de boven geschetste gevaren af te wenden, zowel van de landen die zich kunnen veroorloven de credietarena te betreden als van de landen die daarvoor onvoldoende politiek of financieel zijn geharnast.

Deventer.

Mr A. J. M. WEEBERS.

Het herstel van de watersnoodschade

In het nummer van 4 Maart 1953 van dit blad gaf Prof. Mr J. G. Koopmans in een bijzonder belangwekkend artikel zijn inzichten weer over de wijze, waarop de watersnoodschade uit het nationale inkomen zou kunnen worden hersteld en gefinancierd. Toen dat artikel geschreven werd, was de schade nog nauwelijks te overzien en moesten de uiteenzettingen van de hooggeleerde schrijver onvermijdelijk het karakter dragen van een toekomstbeeld. Thans is meer dan een jaar verstreken en is althans een deel van de schade hersteld, zodat men zich kan afvragen, hoe in werkelijkheid het verloop is geweest.

Het statistisch materiaal, hoe schijnbaar overvloedig ook, stelt echter niet in staat om de gevolgen van de nationale ramp te scheiden van de resultaten van de normale economische en sociale ontwikkeling. En in vele gevallen zijn de gevolgen van de ramp ook nog nauwelijks verwerkt. Wij denken daarbij aan de vergoeding van de geleden schade, aan de kosten, welke nog zullen moeten worden gemaakt om de drooggevalen gebieden wederom tot het rijke landbouwgebied te maken, dat zij tevoren waren, aan de indirecte consequenties, zoals de noodzaak om de zeekeringen en de binnendijken geheel en al paraat te maken voor het opvangen van een soortge-

lijke aanval c.q. de riviermonden af te sluiten, aan de bijzonder grote sociale repercussies, welke de ramp heeft gehad op het min of meer afgesloten sociale en economische leven van de getroffen gebieden en de economische consequenties, welke daaruit weer zullen voortvloeien. Met andere woorden: de gevolgen van de ramp zijn op dit ogenblik nog bij lange na niet in ons nationale economische leven verwerkt en bij gevolg kan het volgende niet veel meer zijn dan een zeer vluchtige confrontatie van de normen, zoals deze door Prof. Koopmans werden geformuleerd vlak na de ramp en de werkelijke gang van zaken, zoals deze zich thans schijnt af te tekenen.

In het artikel van Prof. Koopmans werd gesteld, dat een snelle opvoering van de productie in de niet-getroffen gebieden tot een van de eerste eisen behoorde, welke door het herstel uit het nationale inkomen werden gesteld. De hooggeleerde schrijver meende echter zijn verwachtingen te dien aanzien niet te hoog te mogen stellen. Het mag een gelukkig verschijnsel worden genoemd, dat de werkelijkheid hier Prof. Koopmans min of meer in het ongelijk heeft gesteld: afgezien van de productievermeerdering uit hoofde van de inschakeling van werklozen en D.U.W.-werkers, steeg de productie-index van

de industrie van een jaargemiddelde van 147 in 1952 voortdurend tot in October 1953 zelfs een niveau van 183 werd bereikt. Met andere woorden: er viel een belangrijke productietoename op te merken. Dit beeld wordt bevestigd door de cijfers aangaande de omzet in de industrie, welke waarschijnlijk ca 8 tot 9 pCt steeg vergeleken met 1952. Ook het cijfer van de productiviteit van de arbeid vertoont in 1953 een stijging van ongeveer dezelfde orde van grootte vergeleken met 1952.

Mag men derhalve aannemen, dat de productiestijging belangrijk was, zowel wat de industrie betreft, als uit hoofde van de bijdrage tot het herstel geleverd door D.U.W.-arbeiders, werklozen en vrijwilligers, daartegenover staat slechts een zeer beperkte toename van het binnenlandse verbruik. De hoeveelheidsindex van het totale verbruik steeg van 97 in 1952 tot 100 in 1953, derhalve met iets meer dan 3 pCt. Deze niet evenredige stijging van het verbruik uitte zich ook in een toename van de besparingen, zowel bij de levensverzekeringmaatschappijen, de pensioenfondsen, als bij de spaarbanken. Raamt men de schade, overeenkomstig de gegevens van het C.B.S. op ca f 0,9 mrd, dan is het duidelijk, dat bij een productie in de bedrijven in 1952 van ruim 15,6 mrd een netto stijging van de productie met ca 6 pCt voldoende is om de schade op te vangen.

De hierboven weergegeven globale gegevens omtrent de toename van de productie in de industrie en van het verbruik geven de indruk, dat zo niet al de gehele schade, dan toch een zeer belangrijk deel er van, is opgevangen door de productiestijging. In dit opzicht lijkt Prof. Koopmans derhalve wel aan de zeer voorzichtige kant te zijn geweest, ook al is het verbruik gestegen. Daarbij moet ook in het oog worden gehouden, dat van vele zijden hulp in natura naar ons land toestroomde, en wel op zodanige schaal dat hier en daar de nationale industrie ontwricht dreigde te worden. Men mag ook niet uit het oog verliezen, dat de nationale ramp zelf als een stimulant heeft gewerkt ten opzichte van de werkgelegenheid en de productiviteit, niet alleen in economisch-kwantitatief opzicht, maar ook doordat er met groot enthousiasme door zeer velen is gewerkt en overgewerkt om de nood zoveel mogelijk te lenigen.

Het derde punt, door Prof. Koopmans genoemd, heeft betrekking op de investeringen. Hij zag nl. als mogelijkheid om de rampschade op te vangen, de beperking van de investeringen elders. Ongetwijfeld is ook een dergelijk verschijnsel waargenomen, ten dele opzettelijk, ten dele meer toevallig, d.w.z. als gevolg van factoren welke geen direct causaal verband houden met de nationale ramp. Onder de eerste categorie vallen vnl. een aantal overheidsinvesteringen, welke vertraagd werden of achterwege bleven teneinde de rampschade zo snel en zo goed mogelijk op te vangen. Men kan daarbij bijvoorbeeld denken aan de vertraging van de uitvoering van de Zuiderzwerken.

Toch sproot de belangrijkste beperking van de investeringen waarschijnlijk voort uit een geheel andere reeks van oorzaken, nl. de afnemende investeringslust van het bedrijfsleven, als gevolg van de aarzelende conjunctuurontwikkeling enerzijds en het voltooid geraken van eerder geëntameerde investeringsplannen anderzijds. De jongste belastingmaatregelen, gericht op het stimuleren van de investeringsactiviteit, geven een aanwijzing in de richting, dat inderdaad de investeringen achteruit liepen.

Resumerende kan men zeggen, dat er zeer sterke aanwijzingen bestaan in de richting, dat de rampschade grotendeels, zo niet geheel, is opgevangen door een ver-

groting van de productie en van de productiviteit, waartegenover de consumptie niet evenredig toenam, terwijl de investeringen in de niet-getroffen gebieden inkrompen. Statistisch valt dit uiteraard nimmer te bewijzen of aan te tonen, zodat wij moeten volstaan met een globale indruk. Werpen wij nu nog een blik op de financiering van de rampschade, zoals deze zich tot nu toe heeft voltrokken, dan kan worden vastgesteld, dat de middelen daartoe op vrij ruime schaal ter beschikking zijn gekomen, zonder dat de noodzakelijkheid bestond daartoe min of meer inflatoire methoden toe te passen.

Hiervóór memoreerden wij reeds de toename van de besparingen, welke in dit jaar hebben plaats gevonden, waartegenover dan de afname van de investeringen in andere sectoren van het bedrijfsleven en van de overheids-huishouding valideert.

Het beroep van het bedrijfsleven op de emissie markt was in 1953 niet groot, en al evenmin kan gezegd worden, dat de Staat en de lagere publiekrechtelijke lichamen een beroep van enige betekenis op de kapitaalmarkt deden. De in het afgelopen jaar heersende geldruimte, zich uitende in het geleidelijk dalen van de rente waartegen het Rijk kon lenen, van $3\frac{3}{4}$ tot $3\frac{3}{8}$ pCt en lager, vormt daarvan een duidelijk bewijs, temeer, wanneer men in aanmerking neemt, dat deze leningen nog voor een belangrijk deel uitsluitend dienden ter consolidatie van vlottende schuld. Ongetwijfeld werd deze situatie mede veroorzaakt door het feit, dat van buitenlandse zijde in toenemende mate belangstelling ontstond voor Nederlandse aandelen, waardoor belangrijke bedragen beschikbaar kwamen voor belegging buiten de sfeer der besparingen om.

Ongetwijfeld heeft deze toevallige omstandigheid de financiering aanmerkelijk vergemakkelijkt en ons land in staat gesteld de financiële gevolgen van de ramp te boven te komen zonder stijging van de rentestand c.q. zonder een beroep te doen van enige betekenis op inflatoire financieringsmethoden in de gebruikelijke zin des woords. Met andere woorden: op het gebied van de financiering hebben toevallige omstandigheden de zware druk, welke door Prof. Koopmans werd voorzien, geneutraliseerd, ja, zelfs in zijn tegendeel doen verkeren. Immers, het Rijk en de lagere publiekrechtelijke lichamen konden gemakkelijk de benodigde gelden verkrijgen, ja, zelfs middelen opnemen ter consolidatie van de vlottende schuld, terwijl zelfs een vermindering van de belastingdruk kon worden geëntameerd.

Zo kan men dus zeggen, dat tot nog toe de gevolgen van de nationale ramp van 1 Februari 1953 op bijna geruisloze wijze konden worden opgevangen, zonder dat de economische en monetaire evenwichtsstelsels ook maar bij benadering in gevaar kwamen. Dat de buitenlandse hulp, zowel in de gedaante van geldelijke steun, daarbij een rol van betekenis hebben gespeeld, moge hier nogmaals met de grootste erkentelijkheid worden vermeld.

Intussen zou het onjuist zijn te menen, dat de gevolgen van de ramp reeds thans volledig zijn opgevangen. De naweeën er van moeten nog komen, en daarvoor geldt naar mijn mening nogmaals en ten volle hetgeen door Prof. Koopmans in zijn eerder vermeld artikel werd gesteld. Met name het zoveel mogelijk neutraliseren van de mogelijke inflatoire effecten van de uitkeringen welke nog zullen moeten volgen, zal een onderwerp zijn, dat de volle aandacht verdient. Daarnaast blijft de grootst mogelijke waakzaamheid op monetair gebied geboden in verband met de plethora van beschikbare middelen, welke thans op de geld- en de kapitaalmarkt aanwezig

is, en welke zich bij een kleine verandering van de wereldpolitiek in een reëel gevaar voor het moeizaam bereikte evenwicht kan omzetten. Maar dit alles neemt niet weg dat, voor zover de gegevens en de feiten een conclusie

toelaten, de economische schade, veroorzaakt door de nationale ramp, op een bijzonder soepele wijze kon worden opgevangen, zij het dan dat daarbij toevallige gunstige factoren mede een rol hebben gespeeld.

Haarlem.

Dr H. P. W. VAN RAVESTIJN.

Enkele economische aspecten van de leerplichtverlenging in België

Onlangs werden door de Minister van Openbaar Onderwijs bij de Kamer der Volksvertegenwoordigers twee wetsontwerpen neergelegd ¹⁾, het eerste betreffende de verlenging van de leerplicht, het tweede nopens de instelling van een nieuwe onderwijsvorm, het zgn. voortgezet onderwijs.

Het wetsontwerp op de leerplicht bekrachtigt twee nieuwe regels: vooreerst wordt de duur van de leerplicht met één jaar verlengd, zodat deze verplichting, welke ingaat op de leeftijd van 6 jaar, eindigt bij de grote vakantie van het jaar waarin de leeftijd van 15 jaar wordt bereikt; vervolgens wordt de leerplicht in feite omgezet in een schoolplicht, behoudens zekere wel omschreven uitzonderingen. Daarenboven wordt de verlenging met 1 jaar als een eerste stap beschouwd en de mogelijkheid om later de leerplicht tot 16 jaar uit te breiden wordt zelfs in genoemd document naar voren gebracht.

De leerplicht tot 14 jaar is in België ingevoerd geworden door de wet van 19 Mei 1914 ²⁾. De kwestie van de verlenging van deze verplichting is niet nieuw. Inderdaad het Koninklijk Besluit van 31 Juli 1935 ³⁾ had de mogelijkheid voorzien de jonge werklozen aan de schoolplicht te onderwerpen tot de leeftijd van 16 jaar. Men had geconstateerd dat, wegens de heersende economische omstandigheden, een groot aantal jongelieden er niet meer in slaagden werk te vinden bij het verlaten van de school. Deze gedwongen werkloosheid had tot gevolg dat vele jongelieden ontmoedigd werden, dat het aanleren van een vak in het gedrang kwam en dat zij, ten slotte, de lust tot een geregelde arbeid verloren. Gewestelijke en plaatselijke comités werden ingericht voor het geven van onderwijs aan de jonge werklozen. Deze comités hadden in hun voorstellen rekening te houden met de noodzakelijkheid, door een gepast technisch onderwijs, geschoolde arbeiders op te leiden „o.m. opdat er in België nieuwe takken van nijverheid zouden ontstaan welke producten kunnen vervaardigen die wij tot nog toe verplicht waren aan vreemde werkkrachten te vragen” ⁴⁾.

De bedoeling was dus de arbeidersjeugd van de ontmoediging en de nationale werkkrachten van een jammerlijke achteruitgang te redden. Nochtans, grotendeels wegens onvoldoende voorbereiding, doch ook wel wegens de oorlogsomstandigheden, heeft de toepassing van deze maatregel practisch tot geen resultaten geleid.

Nadat voornoemde beschikkingen waren vervallen, bleef het probleem van de leerplichtverlenging steeds actueel. In 1950 werd de oplossing er van in het regeringsprogramma opgenomen ⁵⁾.

Zo werd begin 1951 een eerste commissie opgericht met het doel een inventaris op te maken van de problemen die de uitbreiding van het onderwijs of van de leerplicht tot 15 jaar zouden doen ontstaan. In 1952 kwam een tweede commissie tot stand die belast werd met een grondiger studie van het probleem om zodoende tot concrete voorstellen te kunnen komen. Dit vraagstuk is inderdaad zeer ingewikkeld wegens de talrijke nevenstaande kwesties die er door worden opgeworpen; het zal volstaan er hier enkele te vernoemen: de omschrijving van de leerstof, de coördinatie van de studiën, de beroepsoriëntering van de kinderen, de schoolstructures, de organisatie van nieuwe onderwijsvormen, het onderwijzend personeel, enz.

De huidige omstandigheden kunnen trouwens niet vergeleken worden met de bij het invoeren van de leerplicht in 1914 heersende toestand. Op dat ogenblik bestond er practisch geen technisch onderwijs en viel de leerplicht nagenoeg volledig samen met het lager onderwijs; bovendien was het algemeen vormend middelbaar onderwijs weinig ontwikkeld. Naderhand zijn, dank zij de sociale ontwikkeling, de schoolstructures boven de eerste drie graden van het lager onderwijs ⁶⁾ sterk uitgebreid geworden. De klassen van de 4e graad, evenals het algemeen vormend middelbaar onderwijs, maar vooral het technisch onderwijs hebben indrukwekkende vorderingen gemaakt ⁷⁾. De hervorming van de leerplicht moet dus in het licht van deze gewijzigde toestanden worden gezien.

De kwestie van de verlenging zelf wordt thans bijna algemeen aanvaard. Zij is economisch en sociaal verantwoord door de vooruitgang van de techniek en door de verbetering van de levensvoorwaarden die er het noodzakelijk gevolg van is. Ook de recente stoffelijke vooruitgang en alle verdere industrialisatie dient gepaard te gaan met nieuwe verbeteringen van het lot der arbeiders en het is de jeugd die er in de eerste plaats moet kunnen van genieten door haar o.a. een betere algemene levensvorming maar ook een verdergaande scholing — door de technische vooruitgang zelf noodzakelijk gemaakt — te bezorgen.

Uit een in 1952 plaats gevonden opiniepeiling ⁸⁾ blijkt dat het grootste gedeelte van de Belgische bevolking zich ten voordele van de verlenging van de leerplicht tot 15 jaar heeft uitgesproken, nl. 78 pCt. De stadsbewoners (84 pCt) en de nijverheidsmilieu's (80 pCt) zijn er de grootste voorstanders van, terwijl, zoals te begrijpen is, een kleiner percentage — slechts 69 pCt — van de landbouwbevolking de verlenging van de leerplicht voorstaat.

¹⁾ Parl. Bescheiden, Kamer der Volksvertegenwoordigers, zitting 1953-1954, nr 141 en 142, 18 December 1953.

²⁾ Belgisch Staatsblad van 21 Mei 1914.

³⁾ Het Koninklijk Besluit van 31 Juli 1935 (Belgisch Staatsblad van 1 Augustus 1935) werd genomen in uitvoering van de volmachtswetten van 31 Juli 1934, 7 December 1934, 15 en 30 Maart 1935. De beschikkingen van dit Koninklijk Besluit, welke vervielen op 1 September 1937, werden verschillende malen verlengd, en de laatste maal tot 31 December 1946 door het besluit van de Regent van 13 Februari 1946 (Belgisch Staatsblad van 8 Mei 1946). Nadien bleef er alleen de wet van 19 Mei 1914 over.

⁴⁾ Verslag aan de Koning van het K.B. van 31 Juli 1935.

⁵⁾ Regeringsverklaring van 28 Juni 1950.

⁶⁾ Tot hertoe is het lager onderwijs ingedeeld in 4 graden. De eerste drie graden hebben betrekking op het onderwijs van de kinderen van 6 tot 12 jaar; de 4e graad op dat van de kinderen van 13 en 14 jaar. Volgens de besproken ontwerpen zouden de klassen van de 4e graad worden afgeschaft en vervangen door het voortgezet onderwijs bestaande uit 3 klassen en betrekking hebbende op de kinderen van 12 tot 15 jaar.

⁷⁾ Er bestaat tegenwoordig geen verband meer tussen het lager onderwijs en de leerplicht, daar een groot aantal schoolkinderen, rond de ouderdom van 12 jaar de lagere school verlaten om over te gaan naar het middelbaar of naar het technisch onderwijs.

⁸⁾ G. Jacquemyns, „La prolongation de la scolarité obligatoire”. Bruxelles, 1952 (Institut Universitaire d'information sociale et économique, 1952, no 6).

Voor de verlenging tot 16 jaar zijn de voorstanders niet zo talrijk (50 pCt).

We mogen dus veronderstellen dat het wetsontwerp betreffende de verlenging van de leerplicht en ook dit betreffende het voortgezet onderwijs, behoudens enkele detailwijzigingen, zonder moeilijkheden zullen worden goedgekeurd. Er weze nochtans niet uit het oog verloren dat, vooraleer tot de volledige toepassing van dit beginsel kan worden overgegaan, verscheidene jaren zullen nodig zijn ⁹⁾.

* *

De verlenging van de leerplicht zal ontegensprekelijk een incidentie hebben op de economische bedrijvigheid van het land. Een eerste gevolg van deze verplichting zal hierin bestaan dat te jonge lieden niet meer aan het werk zullen worden gesteld. Dit werk is ten andere niet zeer renderend, zodat de uitschakeling er van geen werkelijk nadeel voor 's lands economie zal teweegbrengen. Inderdaad, deze jonge arbeiders bekomen meestal slechts zeer lage lonen en hun capaciteit kan niet altijd rationeel worden aangewend. Daarenboven zullen zij, door op een latere leeftijd te beginnen, een grotere maturiteit verkregen hebben en zal het bovendien mogelijk zijn alle aanpassingsvergissingen te vermijden, die slechts een nadelige invloed kunnen hebben op de latere loopbaan van deze personen. Verder zal de verlenging van de leerplicht gunstig inwerken op de ontwikkeling van het beroepsgeweten, terwijl een prae-professionele vorming, zelfs bij de werklieden der laagste categorieën, gunstige resultaten zal afwerpen.

De nieuwe maatregel zal bovendien een weerslag hebben op het totaal aantal arbeidskrachten en tevens, doch in mindere mate, op de werkloosheid. Bij het beschouwen van deze incidentie moet vooraf rekening worden gehouden met het feit dat thans voor vele kinderen de studiën vrijwillig boven de 14 jaar worden verlengd, zodat de vaststelling van de officiële grens slechts een gedeelte van de kinderen van 14 tot 15 jaar zal treffen. Op grond van de bevolkingsstatistieken bedraagt in België op 31 December 1952 het aantal kinderen van 14 tot minder dan 15 jaar 118.631, waarvan 59.690 jongens en 58.941 meisjes. Volgens de door het Ministerie van Openbaar Onderwijs gedane ramingen zou ongeveer 70 pCt dezer kinderen thans reeds vrijwillig naar de school gaan, zodat het aantal kinderen waarop de schoolplicht zou toepasselijk worden op circa 35.000 mag geraamd worden. Dit laatste cijfer bevat voorzeker meer meisjes dan jongens, doch nadere gegevens dienaangaande ontbreken.

Van 15 tot 16 jaar ligt het aantal schoolgaande kinderen merklijk lager, maar het is o.i. ook te gewaagd hiervoor een cijfer voorop te stellen.

We mogen dus uit het voorgaande afleiden dat, ingeval de schoolplicht op 15 jaar wordt gebracht, het aantal arbeidskrachten ten hoogste met 35.000 zal verminderen; daar er echter onder de meisjes velen zijn die door hun ouders als hulp in het huishouden worden gebruikt, mag dit cijfer tot circa 27.000 worden teruggebracht, waaronder nagenoeg 22.000 bezoldigde arbeiders. Dit maakt ongeveer 1 pCt uit van de beschikbare bezoldigde arbeidskrachten ¹⁰⁾.

⁹⁾ Het wetsontwerp bepaalt dat de leerplicht tot 15 jaar slechts met ingang van 1 September 1958 effectief zal worden. Een termijn van 4 jaar wordt aldus voorzien om het schoolapparaat aan de uit de verlengde leerplicht en uit de invoering van het voortgezet onderwijs voortvloeiende noodwendigheden aan te passen.

¹⁰⁾ Het Ministerie van Arbeid en Sociale Voorzorg heeft voor 1952 het jaargemiddelde van het aantal beschikbare bezoldigde arbeidskrachten in België op 2.498.400 eenheden, geraamd.

De invloed op de werkloosheid mag kwantitatief niet worden overschat. Toch moet er op gewezen worden dat de leerplichtverlenging de werkloosheid onder de zeer jonge arbeidskrachten zal doen verdwijnen, wat men slechts kan toejuichen wegens de slechte gevolgen die de inactiviteit bij de jongeren teweegbrengt ¹¹⁾. Daarenboven, daar de aanwending van zeer jonge arbeidskrachten meestal op weinig rationele wijze geschiedt, zal de uitschakeling er van geen grote weerslag hebben op de aanwerving van de andere arbeidskrachten.

De nieuwe onderwijswet zal nochtans op de arbeidsmarkt enkele beperkte nadelige toestanden accentueren. Dit zal o.a. bij de vrouwen het geval zijn, voor het dienstbodenpersoneel, en, op bepaalde tijdstippen van het jaar, voor het hotelpersoneel, groepen waarin zich nu reeds, vooral in bepaalde gewesten, een zekere schaarste voordoet ¹²⁾. De meisjes van 14 à 15 jaar vormen op dit gebied een zeer nuttige aanvulling en hun uitschakeling zal hier het tekort aan arbeidskrachten scherper doen uitkomen. Bij de mannen zal de schaarste eerder lokaal zijn en vooral nadelig uitvallen voor de familiebedrijven, inzonderheid in de landbouw, waar de kinderen vanaf 14 jaar reeds een flinke hulp uitmaken.

De twee voornoemde ontwerpen voorzien ook, mits de nodige aanpassingen aan de leerplannen, de mogelijkheid tot reoriëntering van de kinderen aan de leeftijd van 15 jaar, d.w.z. dat, voor zover zij slagen in een door een centrale examencommissie afgenomen examen, de kinderen die de vakschool op een lager niveau of het voortgezet onderwijs hebben gevolgd, zich eveneens zullen kunnen richten naar de secundaire studiën van de hogere graad, hetzij in het middelbaar onderwijs, hetzij in de technische school (d.i. het technisch onderwijs op een hoger niveau). In dit geval kunnen zij ook het voordeel genieten van de homologatie van de studiën bij het einde van de cyclus van het hoger middelbaar onderwijs.

Door de overgang van de ene onderwijsvorm naar de andere te vergemakkelijken zullen meer jongelieden er toe gebracht worden het technisch onderwijs te volgen; waardoor de beroepswaarde van de toekomstige arbeiders in grote mate zal worden verbeterd, de arbeidsproductiviteit zal worden verhoogd en, voor zover het aan gebrek aan geschooldheid is te wijten, het tekort aan arbeidskrachten dat zich in bepaalde beroepen, in bepaalde streken of op bepaalde tijdstippen voordoet, zal worden verholpen; dit tekort wordt thans o.a. geconstateerd voor sommige gespecialiseerde beroepen in de bouwnijverheid (metselaars, stukadoors, vloerleggers, bekisters-ijzervlechters), de metaalnijverheid (bekwame arbeiders aan de werktuigmachines), de kledingindustrie en de houtnijverheid, alsook bij de groep der bedienden,

¹¹⁾ Volgens de Rijksdienst voor Arbeidsbemiddeling en Werkloosheid bedroeg op 14 November 1953 het aantal werkzoekenden van minder dan 16 jaar aan wie werkloosheidsvergoedingen uitgekeerd worden 914, waarvan 620 mannen en 294 vrouwen. Meer detailgegevens in verband met de leeftijd ontbreken. Overeenkomstig art. 75 van het besluit van de Regent van 26 Mei 1945 (Belgisch Staatsblad van 25 en 26 Juni 1945), gewijzigd bij het Koninklijk Besluit van 26 September 1953 (Belgisch Staatsblad van 1 October 1953), komen slechts voor de werkloosheidsuitkeringen in aanmerking de werknemers die in de loop van de 10 maanden vóór hun aanvraag om uitkering de minste gedurende 6 maanden als loonarbeiders hebben gewerkt, arbeidsperiode die op 3 maanden wordt gebracht vóór de jonge werknemers van minder dan 18 jaar. Uitzonderingen zijn verder voorzien voor de jongelieden die, hetzij sedert minder dan één jaar vakstudien hebben beëindigd welke ten minste 2 jaar omvatten en als normaal voorbereidend tot het verrichten van loonarbeid worden aangezien, hetzij volgens de opgelegde regelen een praktische leertijd hebben beëindigd, voor zover zij gedurende ten minste 75 werkdagen, tijdens het jaar dat op het einde van de studiën of van de leertijd volgt, als werkzoekenden zijn ingeschreven geweest en op voorwaarde geen behoorlijke betrekking te hebben geweigerd. Daar nochtans niet alle jongelieden, die minder dan 16 jaar oud zijn en geen werk hebben, zich als werkzoekenden laten inschrijven en vergoed worden, geven bovenstaande cijfers geen juist beeld van de inactiviteit bij de jongeren en mogen zij slechts als een loutere aanwijzing worden beschouwd.

¹²⁾ In een studie van de Rijksdienst voor Arbeidsbemiddeling en Werkloosheid (R.A.W.) geeft men voor het derde kwartaal van 1953 als tekort aan huishoudpersoneel 355 eenheden (vooral in de grote centra) en aan hotelpersoneel 234 eenheden aan.

voor de meertalige stenodactylografen en dactylografen, zekere bekwame technici en voor het gespecialiseerd kaderpersoneel ¹³⁾.

Bovendien zal de oriëntering van het onderwijs naar meer praktische formules van professionele aard, voor de kinderen van 12 jaar die geen onderwijs met theoretische strekking volgen, in hoge mate de beroepsopleiding ten goede komen.

Inderdaad, het ontwerp voorziet voor het laatste jaar van de leerplicht een systeem van praktische voorbereidende vakopleiding op de plaatsen zelf waar het werk wordt uitgeoefend en onder de vorm van een half-timestelsel. De toepassingsmodaliteiten er van dienen nog nader te worden bepaald, maar het ware wenselijk dit stelsel van prae-professionele opleiding te koppelen aan de reeds tot stand gebrachte organisatie van het leerlingstelsel in de ambachten en neringen ¹⁴⁾ en aan de nog totaal te realiseren organisatie van het leerlingstelsel in de nijverheid ¹⁵⁾.

Het wetsontwerp bevat ook enkele beschikkingen in verband met de voorlichting inzake beroeps- en studiekeuze. De complexiteit van de behoeften aan arbeidskrachten die het bedrijfsleven in het land nodig heeft en de steeds verdergaande specialisatie van de beroepen maken, inderdaad, deze voorlichting steeds wenselijker en doeltreffender. Door aan de diensten voor studie- en beroepsoriëntering een wettelijke basis te bezorgen, zullen

¹³⁾ Volgens dezelfde studie van de R.A.W. bedraagt voor het derde kwartaal van 1953 het tekort aan arbeiders in de bouwrijverheid 1.192, in de metaalnijverheid 193, in de kledingnijverheid 450 en in de houtnijverheid 293.

¹⁴⁾ Besluit van de Regent van 20 Augustus 1947 (Belgisch Staatsblad van 12 September 1947) en ministeriële besluiten van 15 December 1947 (Belgisch Staatsblad van 5 en 6 Januari 1948), 15 Maart 1948 (Belgisch Staatsblad van 20 Maart 1948) en 20 Mei 1953 (Belgisch Staatsblad van 24 Mei 1953). Deze besluiten beogen in de eerste plaats de opleiding tot patroons in ambachten en neringen. De leertijd in een werkplaats wordt er steeds aangevuld door leergangen over algemene beroeps kennis. De beroepsopleiding omvat 7 jaar, verdeeld over drie stadia, nl. de eigenlijke leertijd of de halve scholing (3 jaar), de scholing (2 jaar) en de toetreding tot de patroonsbevoegdheid (2 jaar). Zij steunt op de beroepsorganisatie in ambachten en neringen en vergt de rechtstreekse en onophoudelijke medewerking van de belanghebbende kringen door tussenkomst van de beroepsgroeperingen. Leertijdsecretariaten, werkende onder het toezicht van het Ministerie van Economische Zaken en Middenstand, houden zich bezig met de organisatie en de controle van de leertijd. De eigenlijke leertijd geschiedt door middel van een „leercontract“, krachtens hetwelk de patroon, enerzijds, en de wettelijke vertegenwoordiger van de leerling, anderzijds, de verplichting op zich nemen bepaalde bedingen te vervullen ter bescherming van de respectieve belangen der contracterende partijen. Na elk stadium van de beroepsopleiding worden examens ingericht die aanleiding geven tot de aflevering, aan degenen die in deze examens slagen, van een getuigschrift dat een officiële bekwaamheidskenning uitmaakt.

¹⁵⁾ De Commissie van het Leerlingstelsel van het Verbond der Belgische Nijverheid heeft, in samenwerking met het Nijverheidscomité van het Beroeps- en Technisch Onderwijs, het probleem van het leerlingstelsel uitvoerig bestudeerd en bepaalde principes voorgesteld waarop de organisatie van het leerlingstelsel in de nijverheid zou moeten berusten (cf. Verslagen van de Raad van Beheer over de Activiteit van het Nijverheidscomité voor Beroeps- en Technisch Onderwijs tijdens de dienstjaren 1951 en 1952).

zij voorzeker in staat worden gesteld hun werking uit te breiden en hun invloed te verhogen ¹⁶⁾.

Wat vervolgens de leerkrachten betreft, zal de toename van het aantal klassen, en vooral de vervanging van de 4e graad (2-klassen) van het lager onderwijs door het voortgezet onderwijs (3 klassen), aanleiding geven tot nieuwe mogelijkheden voor de onderwijzers die in het bezit zijn van een aanvullend diploma en voor de regenten.

Ten slotte vertoont de verlenging deze nadelige kant, dat zij, ten behoeve van het onderwijs, hogere uitgaven vanwege de Overheid zal meebrengen, nadeel dat echter ten volle zal worden goedge maakt door het voordeel dat het bedrijfsleven uit een betere algemene vorming en een degelijker scholing van de arbeidskrachten zal halen.

De verlenging tot 16 jaar — indien zij later eveneens wordt opgelegd — zal voorzeker niet in dezelfde mate voordelig zijn als dit het geval zal zijn voor de verlenging tot 15 jaar, inzonderheid voor diegenen die hun studiën niet boven eerstgenoemde leeftijd voortzetten. Het beste ware alsdan deze verplichting voor bedoelde groep groten-deels te vervangen door een praktische leertijd in de fabrieks- of ambachtsnijverheid, zonder nochtans een wedijver in het leven te roepen tussen het onderwijs, enerzijds, en het leerlingstelsel, anderzijds. Verder zouden uitzonderingen moeten voorzien worden voor [diegenen die de steun vormen van het gezin of werken in de familiebedrijven, voor de oudste kinderen van de kroostrijke gezinnen, enz.

Besluit.

Voor zover het leerplan in de diverse onderwijsvormen wordt aangepast aan de eisen van de opleiding der arbeidskrachten bestemd voor de nijverheid, de ambachten en de handel zal de verlenging van de schoolplicht tot 15 jaar een-gunstige invloed hebben op de economische ontwikkeling van het land. Hetzelfde geldt voor de verlenging tot 16 jaar, doch hier zal het nodig zijn een groter aantal uitzonderingen te voorzien, in het bijzonder ten voordele van het leerlingstelsel.

St. Amandsberg.

Drs E. HEYERICK.

¹⁶⁾ Door het besproken wetsontwerp wordt het bestaan van de Hoge Raad voor Studie- en Beroepsoriëntering bekrachtigd. Dit raadgevend organisme, opgericht bij Koninklijk Besluit van 31 December 1953 (Belgisch Staatsblad van 17 Januari 1954) is in de eerste plaats belast met het opmaken van een wettelijk statuut van de voorlichtingsdiensten inzake beroeps- en studiekeuze en met het verstrekken van adviezen o.a. betreffende de aanneming en de subsidiëring van de betrokken centra.

Een nieuwe phase in de actieve geldmarktpolitiek

Op 20 Februari 1954 werd een drietal nieuwe maatregelen aangekondigd, welke voor de geldmarkt van grote betekenis zijn:

1. de banken (de centrales der landbouwcredietbanken daaronder begrepen) zullen *minimum kasreserves* moeten aanhouden, in de vorm van creditsaldi bij De Nederlandsche Bank;
2. er zal een nieuwe vorm van overheidspapier, genaamd *schatkis-certificaten*, met middellange looptijd (gemiddeld 10 jaar) worden gecreëerd ten behoeve van de banken;
3. er is een bepaalde vorm opgesteld voor de *crediet-restrictie*, die De Nederlandsche Bank in geval van (monetaire) nood mag toepassen, bestaande in voorschriften voor in dat geval voor te schrijven minimum-dekkingspercentages voor de aan de banken toever-

trouwe creditgelden (dekking hier in de zin van vnl. schatkistpapier+saldo's bij de Centrale Bank) en voor een dan in te stellen credietplafond.

Alvorens op de details dezer regeling in te gaan, is het interessant haar te plaatsen tegen de achtergrond van de geldmarktsituatie, zoals deze zich hier te lande na de oorlog heeft ontwikkeld.

* *

De crediet- en liquiditeitspolitiek der Nederlandse banken was tot voor enkele jaren uitsluitend het domein der banken zelve. Er bestond een gentlemen's agreement met De Nederlandsche Bank, maar in de praktijk beperkten de consequenties hiervan zich tot het inleveren van maandstaten door de betreffende banken.

Liquiditeitsoverwegingen behoefden bij de credietver-

lening aan het bedrijfsleven nauwelijks een rol te spelen; dit was een gevolg van het feit, dat laatstgenoemde credieten na de oorlog van relatief geringe omvang bleven (tot ongeveer 20 pCt van het balanstotaal).

Het grootste deel van de bankactiva bestond (en bestaat) uit overheidspapier. Een van de kenmerken van de Nederlandse banken nu is geweest een zeer sterke voorkeur voor overheidspapier met een korte looptijd. Hierdoor kwam een groot deel van het door de banken belegde bedrag telkens op korte termijn vrij; door geschikte keuze van vervaltijden (echelonnering) zorgden de banken, dat dit vervallen regelmatig geschiedde, zoveel mogelijk zelfs dagelijks. Op deze wijze slaagden zij er in, zonder het aanhouden van grote kasreserves, toch een zeer grote liquiditeit te bezitten.

De hoeksteen van deze gehele politiek werd gevormd door de bereidheid van practisch slechts één enkele instantie, nl. het Ministerie van Financiën, om kortlopend papier te verkopen. Het bijzondere feit nu, dat jarenlang de ondergrond vormde voor de Nederlandse geldmarktsituatie bestond er in, dat dit Ministerie bereid was, alle gewenste termijnen schatkistpapier (in looptijden van 3 maanden tot 5 jaar oplopend) in onbeperkte hoeveelheden aan ieder die dit wenste te verkopen. De kopers konden dus van dag tot dag uitzoeken, wat hun paste; het Ministerie — of beter gezegd de uitvoerende instantie er van, de Agent van het Ministerie van Financiën — was passief. De positie der geldgevers werd bovendien nog vergemakkelijkt, doordat jarenlang (nl. van 23 Juni 1947 tot 19 Mei 1952) de afgiftetarieven van de verschillende termijnen niet werden veranderd. Neiging om liquide te zijn uit hoofde van verwachte rentestijgingen bestond er dus niet.

De geldmarkt vertoonde deze jaren een toestand van rust. Om de ultimo's heen vonden regelmatig kleine kabbelingen plaats. Voorts waren sommige geldgevers soms wat te optimistisch geweest bij de schatting van hun beschikbare middelen; zij moesten dan enig papier, via de discontohandelaars, verkopen. Was de verkoopdruk groot, dan stegen de disconto's een fractie boven de Agentsprijzen en moest wel eens een beroep op De Nederlandsche Bank worden gedaan. Dit laatste bleef echter uitzondering en in elk geval werd dan na korte tijd de debetstand, van de betreffende instelling weer afgelost, vaak uit liquide middelen, die uit vervallend schatkistpapier stamden.

In 1951 deden zich echter twee dingen voor, die hoogstwaarschijnlijk als de oorzaak, althans de aanleiding, moeten worden beschouwd van alle wijzigingen, die er van 1952 af tot nu toe in de boven beschreven statistische toestand optraden.

In de eerste plaats vertoonde de Nederlandse betalingsbalans in de eerste helft van 1951 een zeer ongunstig beeld, verband houdend met voorraadvorming in het kader van de na-Koreaanse aankoopgolf op de goederenmarkten. Voor financiering van de zeer aanzienlijke hiervoor nodige deviezenaankopen lieten de banken en andere houders van schatkistpapier dit in grote bedragen aflopen. De Staat kwam hierdoor uiterst krap te zitten en moest, teneinde het aflopend papier te betalen, in sterke mate een beroep doen op De Nederlandsche Bank. Dit beroep nu werd, op grond van wanbegrippen en vooroordelen, in brede kring als inflatoir gebrandmerkt. Kwalificaties als roekeloze financiële politiek en het schermen met overheidstekorten (die hier in feite niet in het geding waren) waren aan de orde van de dag.

In deze periode kwam in de tweede plaats het Wets-

ontwerp Toezicht Credietwezen aan de orde. Een ongelukkiger tijdstip ware voor dit ontwerp, dat reeds lang in voorbereiding was, nauwelijks mogelijk geweest. Hetzelfde jaar was — bij gebrek aan een wettelijke basis — op grond van de Beschikking Deblokkering, reeds een credietrestrictie in werking gesteld, die er op was gericht, de credietverlening door banken aan het bedrijfsleven te beperken, althans onvoordeliger te maken. De verwijten van „ongezonde” overheidsfinanciering, die nu — naar werd gesteld — voorrang moest verkrijgen en waarvan de „gezonde” bankcredieten aan bedrijven het slachtoffer zouden worden, vlamden hoog op. Een pijnlijke noot ontstond, toen ook — in woord en geschrift — enige bankiers zich in deze discussie weerden en zodoende eigenlijk tegenover hun grootste cliënt voor credieten, de Staat, kwamen te staan.

Omstreeks medio 1951 kwam er in deze gehele situatie, aanvankelijk langzaam, later snel uitgroeiend tot „het Nederlandse wonder”, een ommekeer. Het mag echter veilig worden aangenomen, dat de gang van zaken in 1951 op de Nederlandse monetaire autoriteiten een zeer diepe indruk heeft gemaakt en dat het voorkómen van een herhaling hiervan eigenlijk de rode draad vormt, die sindsdien door hun gehele geldmarktpolitiek loopt.

Bezien wij nu deze laatste, dan constateren wij een eerste principiële wijziging op 19 Mei 1952. Met ingang van deze datum werd nl. — voor het eerst sinds 23 Juni 1947 — verandering gebracht in de afgiftetarieven voor schatkistpapier. Het merkwaardige hierbij was, dat voor termijnen van een jaar en korter het disconto werd verlaagd, terwijl voor vijfjaarspapier juist een verhoging plaatsvond. Al spoedig zou blijken, dat en van het telkenmale veranderen van de afgiftetarieven en van het discrimineren systeem werd gemaakt. Met recht mag daarom hier van het begin van een „actieve geldmarktpolitiek” worden gesproken ¹⁾.

De frequentie en grootte der aangebrachte wijzigingen blijkt uit tabel 1.

TABEL 1.

Afgiftetarieven van schatkistpapier van de Agent van het Ministerie van Financiën

Vanaf	Disconto jaars- promessen	Rentevoet 3 jaars- biljetten	Rentevoet 5 jaars- biljetten
1 Mei 1946	$\frac{1}{4}$	2	$\frac{2}{4}$ a)
23 Juni 1947	$\frac{1}{2}$	2	$\frac{2}{4}$
19 Mei 1952	$\frac{1}{4}$	2	$\frac{2}{4}$
1 Aug. 1952	1	$\frac{3}{4}$	$\frac{2}{4}$
7 April 1953	$\frac{3}{4}$	$\frac{1}{2}$	$\frac{2}{4}$
16 Nov. 1953	$\frac{5}{8}$	$\frac{1}{2}$	2

a) Van 1 Juli 1946 af.

De rode draad, die door deze mutaties loopt, treedt nog duidelijker naar voren, indien wij voor elk der genoemde data het disconto voor jaarspapier op 100 stellen, en de rente van biljetten hierin uitdrukken (eigenlijk moeten de laatstgenoemde percentages voor een zuivere vergelijkbaarheid nog op discontobasis worden omgerekend). Relatief blijkt het langjarige papier bij alle wijzigingen steeds voordeliger te zijn gemaakt (zie tabel 2).

In de loop van 1953 bleek, dat het Ministerie van Financiën het doel van zijn actieve geldmarktpolitiek nog langs een tweede lijn ging bevorderen. Het systeem van de onbeperkte afgifte van schatkistpapier was nl. aan-

¹⁾ Zie: „Een belangrijke wijziging op de geldmarkt” in „E.-S.B.” van 21 Mei 1952. Idem: „Actieve geldmarktpolitiek” in „E.-S.B.” van 22 April 1953.

TABEL 2.

Rente drie- en vijfjaars schatkistpapier in pCt van disconto jaarpapier

Vanaf	Jaarspromessen	Driejaarsbiljetten	Vijfjaarsbiljetten
1 Mei 1946	100	114	129
23 Juni 1947	100	133	150
19 Mei 1952	100	160	180
1 Aug. 1952	100	175	238
7 April 1953	100	200	283
16 Nov. 1953	100	220	320

vankelijk nog gehandhaafd. Weliswaar had op 8 Juli 1952 de Agent voor het eerst de afgifte van promessen voor een tijd gestaakt, later ook die van biljetten, maar op dergelijke momenten trad, kennelijk op grond van een afspraak tussen het Ministerie en De Nederlandsche Bank, laatstgenoemde instelling onmiddellijk in de bres, en gaf in de maanden Juli-October 1952 op dezelfde wijze en tegen dezelfde condities, papier aan gegadigden af. De principiële stap werd hier gedaan, toen met ingang van 27 April 1953 noch de Agent noch De Nederlandsche Bank meer bereid waren, promessen te verkopen. Ook hier was dus de discriminatie ten ongunste van het kortlopende papier apert. Op 12 Mei d.a.v. werd een inschrijving op promessen opengesteld, waarop een beperkt bedrag door het Ministerie werd toegewezen. Kon men tot dan toe nog onbeperkt nieuw papier krijgen, zij het slechts in de langere termijnen, ook hieraan kwam weldra een einde. Met ingang van 15 Juni 1953 zette de Agent ook de biljettenuitgifte stop; De Nederlandsche Bank gaf daarna weliswaar een tijd lang biljetten af, maar mondjesmaat en tegen een lagere rentevoet. Op 9 Juli werd een tweede inschrijving gehouden, ditmaal zowel op promessen als op biljetten, waarna tot 16 November 1953 de Agent noch de circulatiebank enig papier meer verkochten. In deze periode ontstond, enerzijds doordat er voortdurend schatkistpapier verviel, waartegen geen nieuw kon worden genomen, anderzijds uit hoofde van de bij voortduring gunstige betalingsbalanspositie die de omvang der middelen nog deed toenemen, een nijpend gebrek aan beleggingsmateriaal op de geldmarkt. Op 16 November 1953 werd de afgifte van schatkistpapier door de Agent hervat, maar alleen tegen inlevering van evenveel oud aflopend papier. De schrik van onbelegd zijn zat er toen reeds zodanig in, dat ieder zoveel mogelijk langlopend papier nam, en dat voor vervallend papier zelfs een aanzienlijke premie werd betaald wegens het daaraan verbonden recht, er schatkistpapier mede te mogen kopen.

In verband met de uitgifte van de nieuwe staatslening werd ook deze wijze van afgifte inmiddels met ingang van 18 Januari 1954 stilgezet, zodat momenteel wederom nieuw papier nergens te koop is.

Dat vooral deze rechtstreekse beïnvloeding door het Ministerie van de verschillende termijnen schatkistpapier, alsmede van de totale hoeveelheid van dit papier, van betekenis is geweest, blijkt uit de volgende tabel.

TABEL 3.

Uitstaand schatkistpapier
(excl. dat ondergebracht bij De Nederlandsche Bank) × f 1 mln

	Biljetten (3 en 5 jaar)	Promessen (1 jaar of korter)	Totaal
Uit. December 1948	1.951	4.798	6.749
" " 1950	1.984	3.372	5.356
" " 1951	1.162	3.286	4.448
" " 1952	2.391	3.117	5.508
" Juni 1953	3.400	2.224	5.624
" December 1953	3.625	981	4.606
15 Februari 1954	3.708	650	4.358

Het zal uit het bovenstaande duidelijk zijn geworden,

dat er t.a.v. de liquiditeit een fundamentele tegenstelling bestaat tussen de wensen der monetaire autoriteiten en der banken. Mocht een dergelijke situatie als zich in 1951 voordeed zich ooit in de toekomst herhalen, dan is geen van beide partijen gaarne bereid om t.a.v. de liquiditeitspositie de lasten daarvan op de schouders te nemen.

De positie van de Overheid in deze controverse is zeer sterk.

De Staat is als credietnemer op de geldmarkt vrijwel monopolist. Hij heeft bovendien een aanzienlijk tegoed bij de Centrale Bank, op het ogenblik meer dan f 1 mrd, waaruit hij in ruime mate kan putten. Mocht de Schatkist niettemin leeglopen, dan heeft de Staat nog een alternatief, nl. een beroep op de Centrale Bank. Wetend welke stormen van protest dan zouden opsteken, zal hij echter van dit laatste alternatief op psychologische gronden zo weinig mogelijk gebruik wensen te maken, en om dit te verhinderen, zelfs enige concessies over hebben.

Hiernaast hebben de monetaire autoriteiten nog de Wet Toezicht Credietwezen aan hun zijde, ook al moet er over de uitvoering daarvan overleg worden gepleegd.

De banken zijn bij voortduring tussen de Scylla van de liquiditeit en de Charibdis van de rentabiliteit geplaatst. Een perfecte liquiditeit, nl. alles aanhouden in de geldvorm, brengt renteloosheid mede, en is uit hoofde van rentabiliteitsoverwegingen dus volstrekt onaanvaardbaar. Een relatief gunstige rentabiliteit, bijv. te bereiken door een aanzienlijke belegging in langlopende staatsfondsen, zal daarentegen uit liquiditeitsoverwegingen niet in aanmerking komen. Het is voor de banken zaak, hiertussen een zo gunstig mogelijk compromis te bereiken.

* *

Wanneer wij nu nader in bijzonderheden nagaan, hoe de kaarten thans t.a.v. de liquiditeit zijn verdeeld, blijkt het volgende.

Op grond van een tussen de banken en De Nederlandsche Bank te sluiten gentlemen's agreement zullen met ingang van 22 Maart a.s. door laatstgenoemde instelling kaspercentages worden vastgesteld; deze stellen voor het percentage van de toevertrouwde middelen, dat renteloos bij de Centrale Bank moet worden aangehouden. Voor de eerste f 10 mln toevertrouwde middelen draagt dit percentage steeds 0 pCt, voor de volgende f 50 mln de helft van het geldende kaspercentage. Het percentage zal liggen tussen 0 en 15 pCt (resp. tussen 0 en 7½ pCt) en zal variëren, al naar gelang van de ontwikkeling van de goud- en deviezenpositie. Het ligt in de bedoeling het aanvankelijk niet hoger te stellen dan 5 en in geval van verhoging voorshands niet meer te verhogen dan met één punt per maand. De uit dezen hoofde te vormen kasreserves, ter hoogte van waarschijnlijk enige honderden miljoenen guldens, zullen dus een liquiditeits-stoetkussen in eerste instantie gaan vormen voor deviezenafstroming.

Vervolgens zullen deze banken kunnen inschrijven op de in de aanhef genoemde schatkistcertificaten, waarvan naar schatting ca f 1.200 mln zal worden uitgegeven. Gezien de looptijd (gemiddeld 10 jaar) is de Staat er voor geruime tijd van verzekerd, dat voor zover het dit bedrag betreft, hij niet in liquiditeitsmoelijkheden kan komen door het niet verlengen van papier in een tijd van betalingsbalanstekorten. De banken kunnen zich door verkoop van dit papier aan andere banken liquide trachten te maken. Daar op de geldmarkt gewoonlijk eenrichtingsverkeer heerst, zal hiervan in tijden van krapte weinig terecht komen. Van belang is daarom dat op dit papier voorschotten zullen worden verleend door De

Nederlandsche Bank, nl. tot de helft van het bedrag, waarmede de creditgelden beneden het gemiddelde van 1953 zouden dalen. In dit geval zal, anders uitgedrukt, het disconto zgn. „effectief” worden, iets wat monetaire autoriteiten altijd graag zien.

Enige andere verlichting voor de banken uit liquiditeitsoogpunt brengt voorts de bepaling, dat wanneer genoemd papier een jaar beleend is geweest, de circulatiebank bereid is het over te nemen tegen vooraf overeengekomen minimumkoersen.

Wat de in de aanhef bedoelde bij voorbaat vastgestelde vorm voor een eventuele komende creditrestrictie betreft, wordt ten slotte gedacht aan een in geval van nood uit te vaardigen variabel dekkingspercentage van 30 tot 45 en een creditplafond. Voor zover daarmede in 1951 ervaring werd opgedaan, kwam deze regeling neer op de verplichting tot het opnemen van voorschotten bij de Centrale Bank voor zover de creditverlening aan het bedrijfsleven werd uitgebreid ten koste van die aan de Overheid. Laatstgenoemde werd hierdoor niet gefixeerd, doch wel werd een vermindering er van onvoordelig gemaakt.

Wat de rentabiliteit betreft betekenen de renteloze kasreserves voor de banken uiteraard een nadeel. Hiertegenover staat als voordeel dat straks $2\frac{3}{4}$ pCt kan worden gemaakt bij 10-jarige looptijd (ook het alternatief: gelijke bedragen 8, 10 en 12 jaarspapier, rentende resp. $2\frac{5}{8}$, $2\frac{3}{4}$ en $2\frac{7}{8}$ pCt levert een zelfde uitkomst op). In verhouding tot de 3 pCt investeringscertificaten, die bij ongeveer gelijke looptijd thans zelfs beneden pari noteren, is de rentevergoeding niet al te hoog; de schatkist-

certificaten bieden echter het voordeel van beleenbaarheid en vervolgens na een jaar verkoopbaarheid tegen een gefixeerde minimumkoers. Ook vergeleken bij de rente van $2\frac{1}{2}$ pCt, die van 19 Mei — 1 Augustus 1952 voor 5-jaarsbiljetten gold, komt $2\frac{3}{4}$ pCt voor 10 jaar looptijd niet zeer hoog voor. Gezien in het licht van de huidige beleggingsnood komt laatstgenoemde rentevoet uiteraard in een wat milder licht te staan.

* *

Beziet men de in dit artikel behandelde nieuwe regeling als geheel dan komt men tot de conclusie, dat in belangrijke mate aan de wensen der monetaire autoriteiten is voldaan, zonder dat de Overheid hiervoor op ander terrein (dus bijv. t.a.v. de hoogte van rentevergoedingen) grote concessies heeft moeten doen. Op grond van de geschetste machtsverhoudingen was overigens moeilijk anders te verwachten geweest. De hierboven beschreven actieve geldmarktpolitiek, die de laatste jaren werd gevolgd, zal er bovendien verder toe hebben bijgedragen, de positie der monetaire autoriteiten in dit opzicht nog aanzienlijk te versterken. Ook de „timing” lijkt door hen gunstig gekozen. Indien binnen niet al te lange tijd de Nederlandse betalingsbalans eens mocht omslaan, of de kaspositie van het Rijk i.v.m. het cumuleren van bewapeningsuitgaven mocht achteruitgaan, of de Belgische geldmarkt door liberalisatie binnen de Benelux voor Nederland mocht opengaan, dan zou dit betekenen, dat deze regeling op een voor de Overheid uitermate gunstig gekozen tijdstip tot stand was gekomen.

Rotterdam.

J. C. BREZET.

De wereldscheepsbouw in 1953

Blijkens de door Lloyd's Register gepubliceerde gegevens waren op 1 Januari jl. in de verschillende landen, met uitzondering van China, Polen en de U.S.S.R., in totaal 1.136 schepen metende 6.294.876 bruto register tons in aanbouw. Het aandeel der Engelse werven bedroeg 34,5 pCt, nl. 313 schepen met een inhoud van 2.173.709 br.reg.tons, een vermindering van 16.620 br.reg.tons vergeleken met het derde kwartaal 1953. De overige landen boekten daarentegen een vooruitgang van 303.447 tons. Na Engeland neemt Duitsland — ondanks een vermindering van 17.623 br.reg.tons vergeleken met 30 September jl. — met 633.904 br.reg.tons de tweede plaats op de ranglijst in, gevolgd door de Verenigde Staten met 552.782 br.reg.tons en door Nederland dat met 490.989 br.reg.tons de vierde plaats inneemt.

De bedrijvigheid in de Duitse scheepsbouw blijkt duidelijk uit de aanzienlijke stijging der in aanbouw zijnde tonnage. Vergeleken toch met een jaar geleden bedraagt deze niet minder dan 119.175 br.reg.tons, waarbij valt op te merken dat meer dan de helft der op Duitse werven in aanbouw zijnde tonnage, nl. 346.651 br.reg.tons, voor rekening van buitenlandse opdrachtgevers is. Twaalf maanden geleden nam Japan met 269.800 br.reg.tons voor buitenlandse rekening in aanbouw zijnde schepen de eerste en Duitsland de derde plaats in. Onze nationale scheepsbouw neemt, wat de voor buitenlandse rekening in aanbouw zijnde tonnage betreft, met 319.569 br.reg.tons na Duitsland de derde plaats in. Het aandeel der buitenlandse opdrachten aan Engelse werven verstrekt, bedroeg op 1 Januari jl. 40,4 pCt. Japan neemt met 381.807 br.reg.tons — een ver-

meerdering van 147.252 br.reg.tons — in aanbouw zijnde schepen de zevende plaats op de ranglijst in en wordt gevolgd door Italië met 325.404 br.reg.tons, hetgeen een vermindering vergeleken met 30 September jl. van 10.869 br.reg.tons betekent.

Het aandeel der tankschepen in de totale in aanbouw zijnde tonnage is wederom aanzienlijk, nl. 56,6 pCt. Niet minder dan 305 tankschepen metende 3.548.967 tons — een vermeerdering van 159.792 br.reg.tons vergeleken met 30 September jl. — waren op 1 Januari jl. in de verschillende landen in aanbouw. Zoals sedert het einde van de oorlog vrijwel regel is neemt Noorwegen wederom — ditmaal met 548.424 br.reg.tons — de eerste plaats in op de ranglijst der landen die op buitenlandse werven doen bouwen. Liberia volgt met 481.892 br.reg.tons en Panama met 224.595 br.reg.tons. Overigens was op 1 Januari jl. de grootste tonnenmaat, nl. 1.706.134 br.reg.tons, voor Engelse rekening in aanbouw. Engeland werd gevolgd door Noorwegen met 724.359 br.reg.tons, Liberia met 481.892 br.reg.tons en Amerika met 478.397 br.reg.tons.

Blijkens de door Det Norske Veritas gepubliceerde gegevens werd de Noorse koopvaardijvloot in het afgelopen jaar met 126 schepen metende 561.000 br.reg.tons uitgebreid. Voor Noorse rekening zijn thans in totaal nog 2.675.000 br.reg.tons in aanbouw resp. bestelling. Op 1 Januari jl. bestond de vloot uit 2.261 schepen metende 6.452.000 br.reg.tons waarin begrepen 395 tankschepen met een inhoud van 3.405.000 br.reg.tons. Uit deze cijfers blijkt dat de tankvloot onder Noorse vlag meer dan de helft der totale tonnenmaat vertegenwoordigt. De Zweedse

koopvaardijvloot werd verleden jaar met 60 schepen metende 324.000 br.reg.tons en 9 in het buitenland aangekochte motorschepen met een inhoud van 6.600 br.reg.tons uitgebreid. Zij bestond op 1 Januari jl. uit 1.279 schepen metende 2.632.000 br.reg.tons waarin begrepen 125 tankschepen van 735.000 tons. De Deense koopvaardijvloot werd in 1953 met 39 nieuwgebouwde schepen metende 156.200 br.reg.tons en 8 in het buitenland aangekochte schepen metende 13.200 br.reg.tons uitgebreid en telde op 1 Januari jl. 656 schepen met een inhoud van 1.526.000 br.reg.tons waarin begrepen 53 tankschepen van 381.000 tons.

De koopvaardijvloot onder Nederlandse vlag onderging verleden jaar geen ingrijpende uitbreiding. Tegenover een aanwinst van 15 lijnvrachtschepen met een bruto inhoud van 92.865 tons, 3 schepen voor de algemene vrachtvaart metende 16.982 br.reg.tons, vier tankschepen van 50.282 br.reg.tons en 63 kustvaarders met een bruto inhoud van 26.696 tons, d.w.z. in totaal 85 schepen metende 186.625 br.reg.tons, stond de verkoop van 70 schepen metende 138.863 br.reg.tons zodat de uitbreiding per saldo tot 15 schepen metende 47.962 br.reg.tons beperkt bleef. Daarentegen waren aan het eind van 1953 ruim 700.000 br.reg.tons aan scheepsruimte voor Nederlandse rekening in aanbouw resp. bestelling. Hierin zijn begrepen één passagiersschip, 30 vrachtschepen, twee schepen voor de kolen- en 45 schepen voor de tankvaart. Het aandeel der laatste categorie bedraagt niet minder dan ruim 70 pCt van het totaal, terwijl ruim de helft uit opdrachten der Shellgroep bestaat. Op 1 Januari 1940 had blijkens gegevens van het C.B.S. de Nederlandse koopvaardijvloot een totale inhoud van 2,9 mln br.reg.tons. Op 1 Januari jl. was de tonnenmaat tot 3,3 mln br.reg.tons gestegen.

In steeds meerdere mate valt het accent bij de voortstuwingswerktuigen op de verbrandingsmotor. Beschikte ons land in 1949 nog over 291 stoomschepen metende ca 1,43 mln br.reg.tons, op 1 Januari jl. was het aantal stoomschepen tot 238 gedaald, terwijl de inhoud tot 1,41 mln br.reg.tons terugliep. Daarentegen nam het aantal motorschepen met 363 toe en steeg de bruto inhoud tot 1,87 mln tons. Onze nationale scheepsbouw leverde verleden jaar niet minder dan 160 schepen metende 360.000 br.reg.tons op. Hiervan waren 80 schepen met een inhoud van 200.000 br.reg.tons voor buitenlandse opdrachtgevers bestemd. Duidelijk blijkt uit deze cijfers de betekenis van de scheepsbouw voor onze handelsbalans. Weliswaar onderging de orderportefeuille, evenals elders, een vermindering maar zij vertegenwoordigt niettemin nog een totaal van bijna 1,1 mln br.reg.tons.

In tegenstelling met Engeland ontmoette de levering van scheepsbouwstaal in het afgelopen jaar minder moeilijkheden, hetgeen uiteraard de productie, die dan ook een nieuw hoogtepunt bereikte, ten goede kwam. In Engeland verbeterde de levering van scheepsbouwstaal de laatste maanden eveneens enigszins, maar de verwachtingen die begin 1953 werden gekoesterd, gingen tot dusver toch niet in vervulling. De wereldproductie van staal is thans vrijwel voldoende om in het wereldverbruik te voorzien en de prijzen op het continent zijn gedaald. In Engeland daarentegen steeg de prijs in het afgelopen voorjaar met 12/6 per ton. De prijs voor platen bedraagt thans daar te lande £ 30.6.6 per ton. Voorlopig zijn de Engelse werven nog behoorlijk van werk voorzien, maar de teruggang van het aantal nieuwe opdrachten baart niettemin zorg. Verleden jaar bijv. werden in totaal slechts 169 schepen metende 520.000 br.reg.tons bij

Engelse werven besteld tegen 244 schepen metende 1,2 mln br.reg.tons in 1952 en niet minder dan 709 schepen met een inhoud van 4,15 mln br. reg. tons in 1951. De voorzitter van Harland en Wolff Ltd, Sir Frederick E. Rebbeck, wees ter gelegenheid van de te water lating van een voor rekening der Royal Mail Lines Ltd te Belfast gebouwd schip op de gevolgen voor de scheepsbouw van het uitblijven van nieuwe opdrachten. Indien, aldus Sir Frederick, de juiste feiten bekend waren, zou blijken dat bovendien tal van opdrachten, voldoende voor een vol jaar productie van enkele grote werven, zijn geannuleerd. Indien niemand bestelt en opdrachtgevers gaan in toenemende mate tot annulering van reeds geplaatste bestellingen over, is het duidelijk dat een nieuwe loonronde verdere annuleringen ten gevolge zal hebben. Ook wij, aldus Sir Frederick, hebben nog enkele schepen die eerst over twee tot drie jaren gereed komen, maar indien de bestaande orderportefeuille niet wordt aangevuld, moet met een ernstige teruggang der bedrijvigheid rekening worden gehouden.

Uiteraard is de weinig bevredigende situatie op de vrachtenmarkt een der voornaamste oorzaken van het uitblijven van nieuwe opdrachten. Zolang de vrachten — en dit geldt zowel voor de algemene als de tankvrachtenmarkt — lucratief genoeg waren, namen reders, zoals het jongste verleden geleerd heeft, het risico der hoge bouwrijzen en lange levertijden op de koop toe. Kentert het getij, dan spelen kostprijs en levertijd wel degelijk een rol. Daarbij komt dat de uiteindelijke kostprijs van nieuw te bouwen schepen een volkomen onbekende factor is. Loonsverhogingen en stijging der materiaalrijzen komen ten laste van de opdrachtgever, bij lange levertijden een niet te onderschatten risico.

De president-commissaris der Manchester Liners Ltd behorend tot het Furness, Withy concern, wees ter gelegenheid van de in November jl. gehouden jaarvergadering op de consequenties van deze zgn. „sliding scale”-contracten. Het laatste voor rekening dezer rederij in 1952 bestelde schip kost uiteindelijk 38 pCt meer dan de basisprijs waarvan ten tijde der bestelling werd uitgegaan. Het totaal der afschrijvingen op basis van 5 pCt 's jaars op de voor rekening van Furness, Withy en gelieerde rederijen in aanbouw resp. bestelling zijnde schepen — basisprijs £ 12.454.735 — vordert jaarlijks alleen reeds £ 620.000, welk bedrag mede uit de winst, na aftrek van een onevenredig groot aandeel van de fiscus, moet worden opgevangen.

Het is begrijpelijk dat onder zo bezwarende omstandigheden en bij het geldend ontoereikend vrachtenpeil, reders weinig neiging tonen tot het plaatsen van nieuwe opdrachten over te gaan. Dit klemt temeer nu de bij de Engelse scheepsbouw betrokken vakverenigingen nieuwe looneisen hebben geformuleerd, zulks ondanks de omstandigheid dat de lonen in deze tak van bedrijf in het tijdvak Januari 1948 - Juli 1953 met rond 48 pCt zijn gestegen ofschoon de prijsindex met slechts 35,6 pCt omhoog ging. Grosso modo kan dan ook worden gesteld dat met uitzondering van Zweden de lonen, welke in de Engelse scheepsbouw worden betaald, thans reeds hoger zijn dan op het continent. Bovendien is, met name in Zweden en Duitsland, om slechts deze te noemen, de productie per man-uur hoger dan in Engeland waar men bovendien met de beruchte zgn. „demarcations” rekening moet houden. Ondanks de vooralsnog behoorlijk gevulde orderportefeuille zien de werfdirecties daar te lande dan ook terecht niet zonder bezorgdheid de toekomst tegemoet.

De wereldkoopvaardijvloot had medio 1953 een inhoud van ruim 93,3 mln br.reg.tons. In dit totaal is echter de Amerikaanse reservevloot, die in Juli jl. een inhoud van ca 13 mln br.reg.tons had, begrepen. De omvang der vloot — de gang van zaken op de algemene en tankvrachtenmarkt wijst dit uit — moet geacht worden ruimschoots voldoende te zijn voor de behoeften van de huidige wereldhandel. Toekomstige bouwopdrachten zullen dan ook voornamelijk de vervanging van oude niet langer efficiënte schepen beogen en deze vervanging op enigszins grote schaal zal slechts mogelijk zijn indien de bedrijfsoverschotten, na aftrek van de in de meeste landen zwaar drukkende belastingen, de hiertoe benodigde middelen verschaffen. Dit alles geldt overigens voor de toekomst. Het afgelopen jaar was voor de scheepsbouw stellig niet onbevredigend.

Rotterdam.

C. VERMEY.

BOEKBESPREKING

Centrale Directie van de Wederopbouw en de Volkshuisvesting, onderzoek naar woonstijl en woonwensen: een analyse van vraaggesprekken met bewoners van verschillende woningtypen. Publ. no 1: Rotterdam, 131 blz., f 5,—; Publ. no 2: 's-Gravenhage, 82 blz., f 3,20. Staatsdrukkerij- en Uitgeverijbedrijf, 's-Gravenhage 1953.

Bovenstaande publicaties bevatten de rapporten van de Centrale Directie van de Wederopbouw en de Volkshuisvesting, betreffende een goed voorbereide en zorgvuldig uitgevoerde enquête onder de bewoners van een in totaal 48-tal woningen van uiteenlopend type in de steden Rotterdam en 's-Gravenhage, en dan gekozen in verschillende wijken. Bijna alle woningen vallen in een huurklasse beneden f 10 per week.

De moderne volkswoning dient men vóór alles te beschouwen als een gebruiksvoorwerp, waarvan elke technische fout een blijvend verdriet betekent voor de gebruiker; en een waardevermindering voor de eigenaar.

Architectenbond en Overheid zijn zich dit terdege bewust, en de recente publicaties van de Studiegroep „Efficiënte Woningbouw”, waarbij een groot aantal standaardplattegronden het licht zag, hebben de resultaten daarvan getoond. Normalisatie en standaardisering zijn bij de studie, die daaraan ten grondslag lag, een belangrijke drijfveer geweest. Het gevaar van zo'n studie is echter, dat te weinig rekening wordt gehouden met de wensen van de werkelijke bewoner, en vooral van de huisvrouw. Het contact ontwerper-opdrachtgever, zo belangrijk voor de particuliere woning, ontbreekt bij de volkswoningbouw. En zo moet, noodgedwongen, nog te veel uitgegaan worden van de theorie. Een grondig onderzoek naar de wensen van de bewoners, zoals nu ondernomen werd, is dan ook een onmisbare schakel in de ontwikkeling van de woningbouw.

Het is opmerkelijk dat hetgeen in deze twee publicaties verzameld werd, hoofdzakelijk betrekking heeft op praktische onderdelen van de woning, hoewel dit niet het voornaamste doel is geweest van de enquête. Het bleek echter spoedig, dat de bewoners zich het best konden uitspreken over dingen die hinderlijk waren in de „woontechniek”. Het zijn op het eerste gezicht vele kleine zaken, zoals balconhekken die gevaarlijk zijn voor het klimgrage kroost, geluidshinder, het ontbreken van een studeer-

ruimte, en vooral ook het kastenprobleem. Door de dagelijks terugkerende ergernis worden ze echter belangrijk (ten slotte ook voor de verhuurder).

Van een voorkeur voor étagewoningen of eengezinshuizen is echter niets gebleken. Het schijnt dat men met het feit een woning te bezitten al rijkelijk tevreden is, en het van de bewoner te veel gevraagd is, zich te gaan bezinnen op een andere of betere woonstijl. Het „concrete woongerief”, daar gaat het bij hem om.

Zo kan deze studie dus geen richtlijn geven in de moeilijke kwestie van de differentiatie van de woonvormen naar de verschillende levensstijlen. Toch moeten wij een beter inzicht in de betrekking van de mens en zijn woning, al is het dan hoofdzakelijk in praktisch opzicht, een waardevolle winst noemen. En dit inzicht geven deze werkjes, overzichtelijk en goed verzorgd, op uitstekende wijze ondersteund door fotomateriaal en goed leesbare plattegronden.

Wij zien dan ook met belangstelling verdere publicaties tegemoet.

Rotterdam.

B. VAN VEEN.

AANTEKENING

De Belgische steenkolenmijnen

De voorraden bij de Belgische steenkolenmijnen wijzen er op, dat de afzetmogelijkheden sinds het begin van 1952 grondig zijn gewijzigd. Deze voorraden, die van Juni 1951 tot Februari 1952 steeds rond 220.000 ton — de productie van twee arbeidsdagen — hadden geschommeld, stegen in Maart 1952 plotseling tot 434.000 ton. De stijging zette zich steeds voort. Aan het begin van het winterseizoen 1953/54 was de voorraad meer dan 3 mln ton: Gedurende de laatste vier à vijf maanden zijn de voorraden voortdurend iets boven dit cijfer gebleven. Over enkele weken, wanneer de laatste winterbestellingen zullen zijn uitgevoerd, zullen de voorraden weer snel toenemen, aldus „Weekberichten” van 7 Februari jl.¹⁾ Hierbij zij opgemerkt, dat dit probleem niet aanwezig is bij de producenten van anthraciet. De afzet van anthraciet ondervindt nl. praktisch geen moeilijkheden.

De meeste mijnen zijn niet in staat de steeds toenemende voorraden te blijven financieren. Indien er niet spoedig maatregelen worden genomen, zullen verschillende mijnen genoodzaakt zijn hun productie te beperken.

Het aantal ingeschreven arbeiders is gedurende de laatste twee jaren geleidelijk gedaald, t.w. van 160.897 aan het eind van 1951 tot 159.653 einde 1952 en 154.337 per 24 Januari jl. Deze vermindering is gepaard gegaan met een relatieve stijging van het aantal ondergrondse arbeiders. Ondanks de daling van het totaal aantal arbeiders was de productie in 1952 en 1953 hoger dan in de andere na-oorlogse jaren (de productie beliep in 1951: 29.651.200 ton; in 1952: 30.381.540 ton; in 1953 geschat op 30.004.222 ton).

De index van de lonen en sociale lasten bij de steenkolenmijnen steeg van 606 in December 1951 tot 619 in Januari 1952 (1936 - 1938 = 100) door een loonsverhoging van 2½ pCt op 1 Januari 1952. Gedurende de eerste acht maanden van 1952 bleef de loonindex tussen 619 en 622 schommelen; van October af deed zich een grotere stijging voor, nl. tussen 625 en 629. Aangezien er ge-

¹⁾ Uitgave van de Kredietbank N.V. Aan genoemd blad is deze aantekening ontleend.

durende deze periode geen loonsverhogingen werden doorgevoerd, mag men aannemen dat de stijging o.a. is veroorzaakt door de relatieve toename van het aantal ondergrondse arbeiders, waarvan het gemiddelde loon hoger is dan dat van de bovengrondse.

De binnenlandse gemiddelde prijs af-mijn van de Belgische steenkolen werd met ingang van 1 Januari 1952 van fr. 720 per ton op fr. 732 en van 1 Juni 1952 af op fr. 736 gebracht. De instelling van de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal bracht mede, dat met ingang van 15 Maart 1953 de gemiddelde prijs van de Belgische steenkolen, voor de eerste maal sedert vele jaren, een daling onderging, nl. tot fr. 718 per ton. Deze vermindering betekende echter geen daling van de ontvangsten van de Belgische steenkolenmijnen, daar deze een compensatietoeslag ontvangen van een vereveningsfonds waarvan de gelden voor de ene helft door toelagen van de Belgische Regering worden gefourneerd en voor de andere helft door retributies van de steenkolenproducenten van de Ruhr en van Nederlands Limburg.

Ondanks het feit, dat verschillende factoren in 1952 een gunstige invloed uitoefenden op de activiteit van de Belgische steenkolenmijnen, waren de financiële resultaten toch minder gunstig dan in 1951, o.a. door de grote voorraden bij de mijnen en enige niet rendabele mijnen (doordat hun economisch ontginbare reserves uitgeput raken).

De niet rendabele mijnen vormen een probleem voor België. Reeds in 1941 werd door de Overheid een toelagenstelsel ingevoerd ten behoeve van deze mijnen. Toen de last hiervan voor de Schatkist te groot werd, bepaalde de Overheid dat de rendabele mijnen, hoofdzakelijk gelegen in Belgisch Limburg, een deel van hun winsten moesten afstaan ten behoeve van de niet rendabele mijnen. Dit compensatiesysteem werd van October 1949 geleidelijk verzacht om in Mei 1951 geheel te verdwijnen. Na deze datum bleven de betreffende mijnen nog overheidssteun genieten, zij het ook in afnemende omvang, voor zover vaststond dat ze met behulp van deze gelden na 1954 in staat zouden zijn hun bedrijvigheid op economisch verantwoorde wijze voort te zetten.

Thans wordt van Belgische zijde voorgesteld de oplossing van het probleem te zoeken in het kader van de door de Hoge Autoriteit te ontwerpen investeringspolitiek. Er wordt voorgesteld om, voordat nieuwe mijnen in exploitatie zullen worden genomen, eerst de mogelijkheid te onderzoeken de bestaande mijnen beter te outillieren. Het probleem, dat zowel voor België als voor andere landen van de Gemeenschap voor Kolen en Staal geldt, wordt thans door de Hoge Autoriteit onderzocht.

MEDEDELINGEN VOOR ECONOMISTEN

Zaterdag 27 Maart 1954 zal in Eindhoven onder auspiciën van de Contact Commissie van Academisch Gevormde Economen de 4e Economenlanddag worden gehouden. Prof. Dr J. R. M. van den Brink en Prof. Dr H. J. Witteveen zullen spreken over „Full employment en arbeidsproductiviteit”. De discussies staan onder leiding van Prof. Dr P. Hennipman. In de voormiddag zijn er excursies naar Van Doorne's Automobielfabriek N.V. en de N.V. Verenigde Tabaksindustrie Mignot & De Block.

GELD- EN KAPITAALMARKT

De geldmarkt.

Juist vóór de aankondiging dat, na jarenlange onderhandelingen, nu toch een nieuwe regeling tot stand is gekomen voor het aanhouden van minimum kasreserves door de banken en het creëren van een nieuw soort middellang overheidspapier, vonden enige belangrijke mutaties plaats in de liquiditeitspositie van de voornaamste geldmarktpartijen. De storting per 15 Februari van f 300 mln op de nieuwe staatslening oefende op de geldmarkt geen merkbare druk uit. Hierna resteerden — dank zij het aflopen van schatkistpapier en een terugstroming van biljetten uit het verkeer — per 15 Februari nog altijd saldi van banken bij de Centrale Bank ten bedrage van f 240 mln. Het saldo van het Rijk bij laatstgenoemde instelling steeg met f 98 mln, waardoor het de f 1 mrd grens wederom overschreed. Tegenover het geld, uit de staatslening binnengekomen, stonden grote betalingen, o.a. uit hoofde van de restant-betaling aan Groot-Brittannië wegens de vorige maand overeengekomen extra aflossing op de Nederlandse oorlogsschuld aan dit land.

De kapitaalmarkt.

Op de aandelenmarkt vond gedurende de eerste helft van de verslagweek een scherpe reactie plaats, die de algemene koersindex terug deed lopen van 179,1 tot 176,0; hierna volgde een herstel tot 176,9. De indruk bestaat, dat de afschaffing van de speculatie-winstbelasting en de dividendstop de aandelenbeleggers tot meer changeren hebben geleid, waarvan groter koersfluctuaties het gevolg zijn. Voorts mag de invloed van de stemming in New York — hetzij zich uitend in de omvang van buitenlandse aan- en verkopen, hetzij de laatste tijd via rechtstreekse beïnvloeding van de Nederlandse beleggers — niet worden verwaarloosd. Het dieptepunt viel de afgelopen week in Amsterdam op Woensdag, toen bekend was geworden dat Wallstreet Dinsdag zeer flauw was geweest.

De obligatiemarkt kenmerkte zich de afgelopen week door een voortgezette daling, die zelfs een voor deze markt relatief grote omvang aannam. Als oorzaak van deze daling is vooral de vrees te noemen, dat aan de obligatiemarkt de steun ontvalt van aankopen door de banken, nu deze straks op grond van de nieuwe regeling 8 à 12 jarige schatkistcertificaten zullen kunnen kopen, die uitsluitend tussen banken onderling verhandelbaar zijn. Hiermede zouden geldmarkt en kapitaal- (i.c. obligatie-)markt wederom (evenals tot voor enkele jaren het geval was) in sterke mate worden gescheiden, m.a.w. het rentedrukkend effect van de aankopen der geldmarktinstellingen zou hiermede verminderen of vervallen. Mocht deze scheiding zo ver gaan, dat ook de voorfinanciering door banken terug zou lopen, dan zou ook hierdoor een rentestijgend effect kunnen optreden, dat a.h.w. de tegenpool zou vormen voor het rentedrukkend effect van de voorfinanciering, toen deze in haar aanloopperiode verkeerde.

Een aanwijzing voor de juistheid van bovenstaande gedachtegang is te vinden in de relatief grote koersdaling juist voor de — uiteraard door geldmarktinstellingen gefavoriseerde — kortlopende leningen; normaliter plegen immers bij een stijging van de rentestand juist de langlopende leningen het meest in koers te dalen.

Zo verloren tussen 12 en 19 Februari de relatief kortlopende investeringscertificaten 1¹¹/₁₆ pCt, en Nederland 1962/64 1 pCt, daarentegen de langlopende staffelling

1947 $\frac{7}{8}$ pCt en 3 pCt Grootboek 1946 $\frac{13}{16}$ pCt in koers. De pas uitgegeven $\frac{31}{4}$ pCt staatslening 1954 en de $\frac{31}{4}$ pCt lening 's-Gravenhage daalden tot 98 (=1 pCt beneden de emissiekoers). De inschrijvingen op premielening Breda waren zeer hoog, zodat de toewijzing ook hier gering was. De reeds genoemde premieleningen ondergingen niettemin niet onaanzienlijke koersdalingen, variërend van 2 tot 5 punten.

Aand. indexcijfers.	12 Febr. 1954	19 Febr. 1954
Algemeen	179,1	176,9
Industrie	247,1	243,9
Scheepvaart	180,6	178,9
Banken	148,0	146,5
Indon. aand.	69,1	68,0
Aandelen.		
A.K.U.	192	188 $\frac{1}{4}$
Philips	236 $\frac{1}{2}$	231
Unilever	244 $\frac{1}{4}$	239 $\frac{1}{4}$
H.A.L.	153 $\frac{1}{2}$	153 $\frac{1}{4}$
Amsterd. Rubber	144 $\frac{1}{2}$	144 $\frac{1}{4}$
H.V.A.	139 $\frac{1}{4}$	134 $\frac{1}{4}$
Kon. Petroleum	378 $\frac{1}{4}$	377 $\frac{1}{4}$
Staatsfondsen.		
2 $\frac{1}{2}$ pCt N.W.S.	78 $\frac{9}{16}$	77 $\frac{5}{16}$
3-3 $\frac{1}{2}$ pCt 1947	98 $\frac{13}{16}$	97 $\frac{15}{16}$
3 pCt Invest. cert.	100 $\frac{7}{16}$	98 $\frac{1}{4}$
3 $\frac{1}{2}$ pCt 1951	100 $\frac{15}{16}$	100 $\frac{11}{16}$
3 pCt Dollarlening	94 $\frac{3}{8}$	93 $\frac{1}{2}$
Diverse obligaties.		
3 $\frac{1}{2}$ pCt Gem. R'dam 1937 VI ...	101	100 $\frac{3}{8}$
3 $\frac{1}{2}$ pCt Bataafsche Petr.	102 $\frac{1}{4}$	101 $\frac{1}{2}$
3 $\frac{1}{2}$ pCt Phillips 1948	101 $\frac{1}{2}$	101 $\frac{1}{2}$
3 $\frac{1}{4}$ pCt Westl. Hyp. Bank	98 $\frac{1}{2}$	97 $\frac{1}{2}$

J. C. BREZET.

De Belgische geld- en kapitaalmarkt in Januari 1954

De algemene toestand van de geldmarkt.

De markt bleef nog enigermate ruim voorzien van daggelden gedurende de eerste helft van de maand. Dat zelfs de jaareinde vervalddag, en het feit dat verschillende banken hun jaarrekeningen sloten op 31 December de geldmarkt in geen krappere situatie brachten, wijst voldoende op de fundamentele liquiditeit van de markt. De storting door de banken ingevolge de plaatsing van de Spoorweglening deed evenwel tijdelijk het aanbod van callgelden sterk teruglopen, terwijl ook de bankdeposito's een lichte druk ondergingen.

Als vrij eigenaardig, doch geenszins onverwacht, wordt verder onderstreept dat de einde Januari vervalddag aanzienlijk zwaarder was dan deze bij de jaarwisseling. De betaling van het saldo van de bijdragen over het vierde kwartaal vorig jaar verschuldigd aan de Rijksdienst voor Maatschappelijke Zekerheid droeg hiertoe bij.

Kredietverlening door de banken aan de private economie (in miljoenen franken)

	Herdiscanto van de banken bij de Nationale Bank en de parastatale instellingen	Portefeuille handelspapier van de Nationale Bank	Totale kredietverlening der private banken (accepten inbegrepen)
1945 Dec.	4.168	5.171	23.117
1949 Dec.	3.339	4.006	24.506
1950 Dec.	8.543	10.110	27.739
1951 Dec.	7.526	6.703	33.364
1952 Juni	6.875	5.220	32.913
Dec.	7.903	6.710	36.546
1953 Mrt	7.355	6.053 a)	36.708
Juni	6.915	7.667 a)	35.513
Aug.	7.411	7.623 a)	35.422
Sept.	6.585	6.876 a)	36.024
Oct.	7.186	8.189 a)	35.836
Nov.	7.048	5.649 a)	35.861
Dec.	—	5.379	—
1954 Jan.	—	5.771	—

a) Cijfer begin volgende maand, meer karakteristiek voor de vervalddag.

Inzake algemene kredietpolitiek dient vermeld dat de Nationale Maatschappij voor Krediet aan de Nijverheid haar tarieven met $\frac{1}{4}$ pCt heeft verlaagd; de rentevoet voor voorschotten op maximum 5 jaar belooft thans $5\frac{1}{2}$ pCt en op langere termijn $5\frac{1}{2}$ pCt. Door het Herdiscontering- en Waarborginstituut werden de tarieven voor geviseerde bankaccepten met meer dan 120 dagen looptijd verlaagd met $\frac{1}{8}$ tot $\frac{1}{4}$ pCt. De algemene tendentie naar matiger rentevoeten werd hierdoor verder doorgetrokken.

De toestand van de banken.

De algemene staat van de banken einde 1953 werd nog niet gepubliceerd. Vermoedelijk lagen de deposito's einde December iets hoger dan het Novembercijfer, terwijl de maand Januari waarschijnlijk nog een verdere expansie bracht. Deze tendentie van de bankdeposito's staat blijkbaar in verband met de uitvoering van de overheidsbegrotingen, en inzonderheid met de thesaurie- verrichtingen van de Schatkist.

De obligatiemarkt.

In de loop van Januari werden de modaliteiten van de nieuwe staatslening aangekondigd, terwijl aan de houders van de $3\frac{1}{2}$ pCt Schatkistcertificaten 1944, 1° reeks en de $4\frac{1}{2}$ pCt kasbons N.M.B.S. 1949, de mogelijkheid wordt geboden deze effecten om te ruilen tegen 4 pCt Schatkistcertificaten 1954/59 of hiermede in te schrijven op de $4\frac{1}{2}$ pCt Lening 1954/72. Deze aankondiging van een nieuwe lening bleef niet zonder invloed op de markt. Best kwam zulks tot uiting in de geremde koersstijging van de $4\frac{1}{2}$ pCt Staatsleningen en in de belangrijke hausse van het overheidspapier met minder dan 5 jaar looptijd. De $4\frac{1}{2}$ pCt Lening 1953/68 werd op 18 Januari, à 98 pCt ter beurs geïntroduceerd en bereikte per einde Januari 98,05.

De koersstijging bij de schatkistcertificaten bleef afgestemd op de 4 pCt rendementsbasis voor een beleggings-termijn van 5 jaar die door de Staat werd voorgesteld bij de omruiling van de $3\frac{1}{2}$ pCt Schatkistcertificaten 1944 1° reeks en van de $4\frac{1}{2}$ pCt kasbons N.M.B.S. 1949 tegen nieuwe 4 pCt Schatkistcertificaten 1954/59. Bij de langlopende staatsfondsen bleef de vaste stemming behouden en stegen de obligaties 4 pCt, Geunificeerde Schuld met 0,25 en deze der 4 pCt Bevrijdingslening met 0,35. Ook de kasbons en obligaties van de parastatalen kenden een verdere koersstijging evenals de obligaties uitgegeven door private vennootschappen.

Vergeleken met de voorgaande staatsleningen op half-lange termijn en terugbetaalbaar door middel van jaarlijkse trekkingen, wijzen de modaliteiten van de $4\frac{1}{2}$ pCt Lening 1954/72 op een lichte daling van de rentevoet op de emissiemarkt, voornamelijk wanneer men rekening houdt met de verlengde maximum- en gemiddelde looptijd.

Rendement bij de uitgifte der jongste staatsleningen

Emissie	Maximum looptijd	Reëel rendement tot einde looptijd	Gemiddelde looptijd	Gemiddeld rendement
44 pCt Lening 1952/62	10 j.	5,19 pCt	8 $\frac{1}{2}$ j.	5,26 pCt
44 pCt " 1952/64	12 j.	5,03 pCt	9 $\frac{3}{4}$ j.	5,09 pCt
44 pCt " 1953/73	20 j.	4,79 pCt	13 $\frac{1}{2}$ j.	4,87 pCt
44 pCt " 1953/68	15 j.	4,78 pCt	11 $\frac{1}{2}$ j.	4,81 pCt
44 pCt " 1954/72	18 j.	4,74 pCt	14 $\frac{1}{8}$ j.	4,79 pCt

Er weze opgemerkt dat de doorsneelooptijd van de aangekondigde lening ongeveer één jaar langer is dan deze van de $4\frac{1}{2}$ pCt Lening 1953/73, dit ingevolge de verlaging van het jaarlijks aflossingspercentage.

Rentestand op de obligatiemarkt a)

(in pCt per einde maand)

	Gemiddelde looptijd	Aug. 1948	Juni 1950	Juni 1951	Dec. 1953	Jan. 1954
Staatsrenten	langlopende	4,77	4,38	4,68	4,39	4,37
Staatsfondsen	7 à 8 jaar	4,83	4,63	5,24	4,71	4,63
Kasbons steden	5 à 6 jaar	5,07	4,49	5,37	5,01	5,01
Kasbons parastatale instellingen	ca 9 jaar	—	—	5,41	4,67	4,63
Private instellingen	10 à 12 j.	6,06	5,43	6,08	5,22	5,15

a) Reële rendementen — rekening gehouden met agio en disagio tegenover terugbetalingsprijs.

De aandelenmarkt.

De geringe stijging van het algemene beursindexcijfer levert ditmaal geen juiste weergave van het koersverloop op de aandelenmarkt te Brussel. Men constateert inderdaad dat met uitzondering van de steenkolenmijnen en het spiegelglas, alle rubrieken over de beschouwde periode een hausse aangeven. Dat ten slotte de algemene index slechts met 1,9 pCt is opgelopen, kan verklaard worden door het relatief belang van de steenkolenrubriek in vergelijking met de andere beursrubrieken, en de zeer geringe stijging van de textielwaarden.

De algemene haussetendentie hañgt waarschijnlijk samen met de volgende factoren. Op de eerste plaats blijkt, in tegenstelling met hetgeen verwacht werd, de einde jaars seizoenhausse in December nog niet afgebroken. Deze heeft zich in de loop van de maand Januari, en dan vooral in de eerste helft, opnieuw doorgezet. Daarenboven was de eerder optimistische ondergrond van het Amerikaanse budget, en het vertrouwen daar te lande in het conjunctuurverloop voor de eerstkomende maanden — die beide het koersverloop in Wall Street steunden — blijkbaar niet vreemd aan de vastere stemming op de Brusselse beurs. Ten slotte mag ook gerekend worden met het optreden van enkele verzekeringmaatschappijen, die voor hun in Januari binnenkomende premies belegging zoeken, en voor een gedeelte hiervan in aandelen gaan.

Indices (1936/38 = 100.)

	29/1/54	28/12/53	Beweging in pCt
Banken	244,6	238,5	+ 2,6
Portefeuille	189,5	183,4	+ 3,3
Trusts	152,8	145,7	+ 4,9
Gas en electriciteit	253,0	242,2	+ 4,5
Metaalnijverheid	211,4	207,3	+ 2,0
Scheikundige producten	175,6	166,9	+ 5,2
Steenkolenmijnen	188,9	192,9	- 2,1
Spiegelglas	69,2	71,5	- 3,2
Glasblazerijen	84,6	80,6	+ 5,0
Bouwnijverheid	204,6	192,3	+ 6,4
Textiel	175,2	174,3	+ 0,5
Koloniale	462,3	452,8	+ 2,1
Voeding	109,5	107,5	+ 1,9
Verscheidene	235,9	231,6	+ 1,8
Brouwerijen	68,5	65,8	+ 4,1
Papiernijverheid	331,6	326,7	+ 1,5
Warenhuizen	394,0	366,7	+ 7,4
Algemeen	227,1	222,9	+ 1,9

Gedurende de maand Januari nam het volume van de verhandelingen toe; dit zowel in kapitalen als in aantal verhandelde titels, en ondanks het feit dat Januari 2 beursdagen minder telde dan December. De enige terugloop die kan waargenomen worden ligt bij de op termijn verhandelde kapitalen. Het gemiddeld beursrendement op 75 vedetten vertoonde, thans hoofdzakelijk ingevolge de koersstijging op de waarden, een nieuwe daling.

Beursrendement

	1952	1953	1954
Januari	3,62	5,44	4,74
Februari	4,05	5,55	—
Maart	4,58	5,50	—
April	4,86	5,34	—
Mei	5,29	5,24	—
Juni	5,26	5,22	—
Juli	5,11	5,06	—
Augustus	5,02	5,04	—
September	5,45	5,31	—
October	5,44	4,94	—
November	5,36	4,86	—
December	5,39	4,84	—

Kortrijk.

Dr L. DELMOTTE.

STATISTIEKEN

NATIONALE BANK VAN BELGIË

(Voornaamste posten in miljoenen francs)

Data	Goudvoorraad	Tegood op het buitenland	Vorderingen op het buitenland i.v.m. betalingsaccorden	Handelspapier op België en overheidseffecten	Voorschotten in rekening courant
7 Jan. 1954	38.787	912	14.722	14.305	516
14 Jan. 1954	38.962	1.038	14.519	13.564	301
21 Jan. 1954	38.962	1.056	14.586	12.338	313
28 Jan. 1954	38.962	1.074	14.650	12.706	398
4 Febr. 1954	39.075	951	14.692	13.950	418
11 Febr. 1954	39.356	613	14.664	14.128	221

Data	Deel- en pasmunt	Bankbiljetten in omloop	Rekening-courant saldi				Verbintenissen t.o. het buitenland i.v.m. betalingsaccorden	
			Schatkist	Banken in het buitenland	Diverse rekeningen courant	E.B.U.-landen	Andere	
7 Jan. 1954	243	101.404	5	193	933	1.431	235	605
14 Jan. 1954	252	99.936	5	196	942	1.728	290	615
21 Jan. 1954	258	98.947	5	198	1.003	1.790	435	643
28 Jan. 1954	261	99.080	2	198	1.057	1.767	477	646
4 Febr. 1954	246	100.335	2	199	1.102	1.770	494	760
11 Febr. 1954	243	99.598	6	118	1.129	2.477	292	761

BANK INDONESIA

(Voornaamste posten in duizenden rupiah's)

Data	Munt, muntmateriaal, goud en devisa's-certificaten	Vorderingen in vreemd valuta betaalbaar	Devisiefonds valutarekening	Disconto's en voorschotten op onderpand betaalbaar in eigen courant	Voorschotten aan de Regering v. d. Rep. Indon.
6 Jan. 1954	1.550.404	535.148	323.797	439.824	1.513.879
13 Jan. 1954	1.551.117	493.661	305.643	460.674	1.602.274
20 Jan. 1954	1.502.533	562.009	274.514	435.463	1.652.281
27 Jan. 1954	1.552.802	577.290	203.377	447.024	1.712.080
3 Febr. 1954	1.552.802	546.247	248.065	451.241	1.767.389
10 Febr. 1954	1.357.144	556.522	432.428	450.292	1.890.221

Data	Bankbiljetten in omloop	Devisiefonds buitenlandse passiva	Rekening courant saldi v/d Reg. v/d Rep. Indon.		Van anderen
			Bijzondere rekening inzake de E.C.A. hulp		
6 Jan. 1954	4.979.217	1.082.471	494.868		1.420.603
13 Jan. 1954	4.995.473	1.120.590	494.868		1.411.114
20 Jan. 1954	5.036.895	1.172.350	494.868		1.420.204
27 Jan. 1954	5.030.159	1.180.160	494.868		1.428.822
3 Febr. 1954	5.017.261	1.155.177	494.868		1.547.977
10 Febr. 1954	5.113.495	1.177.436	494.868		1.543.904

Muntbiljettencirculatie per 6 Jan. Rp. 400.017.207,—
 Muntbiljettencirculatie per 13 Jan. Rp. 399.539.706,50
 Muntbiljettencirculatie per 20 Jan. Rp. 403.301.591,—
 Muntbiljettencirculatie per 27 Jan. Rp. 402.395.667,—
 Muntbiljettencirculatie per 3 Febr. Rp. 404.921.009,25
 Muntbiljettencirculatie per 10 Febr. Rp. 405.630.268,75

RECENTE ECONOMISCHE PUBLICATIES

- Condiëen waarop ter beurze van Amsterdam verzekeringen worden afgesloten.* Vastgesteld door de Vereniging van Assuradeuren te Amsterdam. M. Wijt en Zn. Rotterdam 1954, 52 blz., f 2,—.
- Middenstandsproblematiek in een nieuw gewaad,* door Dr J. P. I. v. d. Wilde. J. H. Kok. Kampen 1953, 210 blz., f 6,90.
- Winst en verlies.* Het winstbegrip nu en straks. Feestbundel 12½ jaar F.E.D. Zeer belangrijke artikelen op juridisch-fiscaal terrein. Fiscaal Economische Dienst. Amsterdam 1953, 159 blz., f 7,50.
- Onderneming en winstdeling,* door Dr H. J. M. I. v. d. Ven. Stenfert Kroese. Leiden 1954, 221 blz., f 12,—.
- De organisatie van de verkoop,* door L. Meertens. Stenfert Kroese. Leiden 1954, 290 blz., f 14,25.
- Fiscale nieuwigheden,* toegelicht door V. S. Ohmstede. N.V. Johan Mulder's Uitg. Mij. Gouda 1954, 109 blz., f 5,90.
- Het vrijwillig filiaalbedrijf,* door Dr J. Alers. Wereldbibliotheek. Amsterdam 1953, 157 blz., f 7,90.
- Het belastingrecht, zijn grondslagen en ontwikkeling,* door Prof. Dr P. J. A. Adriani en Mr J. van Hoorn Jr. Deel I. Tweede geheel herziene druk. L. J. Veen. Amsterdam 1954, 423 blz., f 22,50.
- Inleiding tot de sociale verzekering,* door Dr G. M. J. Veldkamp. L. J. Veen. Amsterdam 1953, 215 blz., f 16,—.
- Internationale Spectator,* halfmaandelijks uitgave van het Nederlandsch Genootschap voor Internationale Zaken. Verschijnt met ingang van de 8e jaargang in een geheel gewijzigde vorm. De uitgave bevat beurteilungen ten minste 64 blz. (artikelen en boekbesprekingen) en 12 blz. (beknopte documenten en overzichten).
- Herinneringen aan 100 jaar,* door Ch. A. Cocheret. Het boek is uitgegeven door de Kamer van Koophandel en Fabrieken voor 's-Gravenhage ter gelegenheid van haar honderdjarig bestaan op 1 October 1953. Het bevat de geschiedenis van de Kamer van Koophandel en Fabrieken voor 's-Gravenhage in 328 bladzijden. De tekst is verlucht door veel illustraties. Er is een uitgebreid register aan toegevoegd.
- Changing concepts of business income.* Report of Study Group on Business Income. The Macmillan Comp. New York 1952, 159 blz., f 9,50.
- Progress and problems of the European economy.* Fifth annual report of the O.E.E.C., Januari 1954, 299 blz.
- Pensions and profit sharing,* door G. B. Buck Jr. and others. Financing, tax and legal aspects, pension costs, human relations, bargaining, administration. BNA inc. Washington 1953, 272 blz., f 24,75.
- Economic effects of marketing research,* door Stewart H. Rewoldt. 1953, 118 blz., f 11,85.
- The future of sterling,* door A. C. L. Day. Oxford - at the Clarendon Press. Oxford 1954, f 8,35.
- An outline of statistics,* door S. Hays. Longmans. London 1953, 290 blz., f 7,05.
- Introduction to dynamics,* door L. A. Pars. Cambridge Univ. Press. 1953, 502 blz., f 19,85.
- Industrial management in transition,* door G. Filipetti. Rev. ed. R. D. Irwin Inc. Chicago 1953, 360 blz., f 22,50.
- Employment and wages in the U.S.,* door W. S. Woytinsky a.o. A survey of facts, statistics, theories, past trends and future possibilities on the labor force in the U.S. N.Y. Twentieth century Fund. 1953, 809 blz., f 33,—.
- Executive leadership; an appraisal of a manager in action,* door C. Argyris. N.Y. Harper Brothers. 1953, 154 blz., f 11,85.
- Good money or bad money,* door W. Wentholt LL.D. An essay on social relations, also in their international connection. Buijten & Schipperheijn. Amsterdam 1954, 130 blz., f 6,50.
- Liquiditätskontrolle als Mittel der Betriebsüberwachung,* door Dr Helmut Leitze. Franz Nowack Verlag. Hann. Münden 1953, 73 blz., f 5,65.
- Das internationale Ordnungswerk der Rheinschiffahrt als Lösung der Dauerkrise,* door W. Kirchgässer. „Rhein“ Verlagsgesellschaft m.b.H. Duisburg 1953, 87 blz., f 6,15.
- Monopolkontrolle in U.S.A.,* door Dr Ing. F. Neumeyer. Dunker und Humblot. Berlin-München 1953, 268 blz., f 23,55.
- Premiers éléments d'une comptabilité nationale de la Belgique 1948 - 1951,* door le Groupe d'Etudes de la Comptabilité Nationale. Les Editions de l'Institut de Sociologie Solvay. Bruxelles 1953, 209 blz., f 22,50.
- La demande et la monopole,* door R. P. Congard. Coll.: „Observation économique“ Sté d'édit. d'enseign. supérieur. 1953, 384 blz., f 28,20.

Nationale Handelsbank, N.V.

Amsterdam - Rotterdam - 's-Gravenhage

Alle Bank- en Effectenzaken

DE WESTER BOEKHANDEL

Algemene Binnen- en Buitenlandse Boekhandel

Nieuwe Binnenweg 331
Telefoon 32076

ROTTERDAM
Postgiro 18961

GESPECIALISEERD OP ECONOMISCH GEBIED

Begin Maart verschijnt de zevende druk van:

Belastingtarieven

met aantekeningen door Drs W. P. DEN TURK
Deze zevende druk bevat alle thans geldende tarieven, overzichtelijk en in handige uitvoering. Bovendien geven beknopte aantekeningen een globaal inzicht in de werking van de verschillende belastingwetten.

Prijs gebonden in half linnen band f 3.60.

Voor bestellingen op dit boek, alsmede uit de rubriek „Recente Economische Publicaties“ houden wij ons gaarne aanbevolen.